

TIDSKRIFT
FÖR **HEMBYGDSVÅRD**

№ 7 1934

ÅRG. 15

I

1 9 3 4

INNEHÅLL: NILS A. BLANCK: Landsbygdens byggnadsproblem. EMANUEL BERGMAN: Svenska hembygdsföreningar i Chikago. *Samfundet för hembygdsvård*. Litteratur.

Endast det bästa är gott nog!
Jaga därför med

GYTTORPS
JAKTPATRONER

Om i slottsliknande barockstil

eller av enklare beskaffenhet — ert hus måste alltid brandförsäkras. Er egen trygghet kräver det, era långivare fordra det även.

Städernas Allmänna Brandstodsbolag, som har sitt säte i huset Skeppsbron 20, Stockholm — det är huset mitt på bilden härövan — är en mer än 100-årig institution. Jämte mycket starka fonder har bolaget under sin långa verksamhetstid hunnit samla även en rik erfarenhet i brandförsäkring av svenska stadsfastigheter. Å de låga premierna lämnas för 10 år gamla försäkringsbelopp en *särskild rabatt* av intill 30 %.

Dotterbolagen Svitjod och Gothia meddela brandförsäkring å *allt slags löseegendom* — Gothia jämväl å fastigheter ävensom *ansvarighets-, glas-, inbrotts-, vattenledningsskade-* m. fl. försäkringar.

Huvudkontor:

S T O C K H O L M

SKEPPSBRON 20 - STRANDVÄGEN 5 B

OMBUD I STÄDER, KÖPINGAR M. M.

Med anledning av att **årsmötet** detta år är förlagt till Visby under tiden 4—6 augusti är innehållet i

Årsbok för hembygdsvård 1934

särskilt ägnat den gotländska hembygdsvården. Årsboken utsändes samtidigt med tidskriftens andra häftet.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING:

Docent GERDA BOËTHIUS, Mora: *Visby stadsbild.*

Fil. lic. HERBERT GUSTAVSON, Uppsala: *Gutamålet.*

Fil. d:r JOHN NIHLÉN, Drottningholm: *Gotländska fornminnen.*

Fil. d:r JOHN NIHLÉN, Drottningholm: *Det gotländska kulturarvet och dess vård.*

Professor RUTGER SERNANDER, Stockholm: *Natur och naturminnen på Gotland.*

Fil. lic. BENGT SÖDERBERG, Visby: *Gotlands kyrkliga konstminnen.*

Fil. lic. BENGT SÖDERBERG, Visby: *Gotlands gamla bondgårdar*

Arkitekt G. BEIJER, Malmö: *Byggnadskonsten på landet.*

Med. d:r EM. BERGMAN, Eskilstuna: *Den svenska hembygdsrörelsen och svensketsrörelsen.*

Fil. mag. YNGVAR HEIKEL, Helsingfors: *Allmogekonst i det svenska Finland.*

Professor RAGNAR JOSEPHSON, Lund: *Reflektioner kring det svenska stilproblemet inom byggnadskonsten.*

Professor J. SAHLGREN, Uppsala: *Ortnamnsvård.*

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

Utgiven av SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

ÅRG. XV, 1934

RED. F. HAZELIUS
RED.-SEKR. ALBERT NILSSON

HÄFTE I

LANDSBYGDENS BYGGNADSPROBLEM

LANDSBYGDENS byggnadsproblem äro av tvenne slag dels de, som röra områden med stadsliknande karaktär, stationssamhällen och områden, som tendera att bebyggas mera tätt dels de, som beröra den egentliga landsbygden, d. v. s. åkerbruksområden.

Ett stort intresse visas just i dessa dagar för båda slagen bebyggelse från statsmakternas sida samt från föreningar och enskilda. Från statsmakternas sida manifesteras intresset genom en serie lagbestämmelser, som börja med åtgärder för att befrämja en lämplig planindelning av mark för bostadsändamål eller annan användning, som kan anses medföra livligare byggnadsverksamhet. Genom lagbestämmelser' regleras bebyggelsen från första början fram till mera komplicerade förhållanden. Att närmare ingå på detta område skulle föra för vitt, det kan vara nog med att påpeka att lagbestämmelsen i och för sig ej skapa några idealå förhållanden utan det gäller att genom bestämmelsernas riktiga handhavande söka sig fram till nöjaktiga resultat.

Som en följd av lagstiftningen förutsättes också att sakkunskap i erforderlig utsträckning ställes till landsbygdens förfogande. Direktiv härför hava också lämnats av statsmakterna. Sålunda förutsättes att områden för vilka byggnadsföreskrifter av ett eller annat slag fastställts skola hava tillgång till sakkunnig. Man utgår ifrån att mindre ekonomiskt bärkraftiga samhällen skola ena sig om gemensam sakkunnig, som vid bestämda tider besöker respektive samhällen eller orter och lämnar vederbörande lokala myndigheter sakkunnig hjälp. Även den byggande allmänheten skall lämnas tillfälle att på ett tidigt stadium av en byggnadsfråga konsultera sakkunskapen. Det är nämligen av stor vikt att en byggande får hjälp att utforma sina idcer, innan projektet tagit för fasta former.

Givetvis måste en så omfattande organisation som nu planeras stöta på vissa svårigheter. Allmänheten har ofta den inställningen att husritande är en enkel sak, som var man lätt tillägnar sig, en uppfattning, som sedan vanligen vederlägges när byggverket är färdigt och i många avseenden befunnits olämpligt av dess ägare. Framför allt drar man sig för kostnaderna, när det gäller anlitande av sakkunniga. Särskilt måste man

Standardiserad äldre bebyggelse. Värby, Bara sn, Skåne.

bereda sig på en viss obenägenhet att anlita sakkunskap för samhällen och enskilda i glest bebyggda landsändar, ofta med små ekonomiska resurser och relativt dyrbara resor för de sakkunniga.

Man har också hittills gjort den erfarenheten, att de statliga myndigheterna i landsändar av nyssnämnda slag ofta förgäves vädjat till kommunerna i dylika angelägenheter, medan i rikare och mera tätbebyggda provinser kommuner och samhällen av eget initiativ vidtaga åtgärder för en lycklig lösning av byggnadsproblemen. I den mån det visar sig nödvändigt kan det ju tänkas att genom statliga åtgärder erforderlig sakkunskap anskaffas, där det visar sig oframkomligt att genom kommunernas bistånd åstadkomma sådana.

Man får hoppas att statsmakterna ägna just denna sida av problemet all den smidiga handläggning, som utan tvivel erfordras för att stöd skall kunna lämnas, där sådant av ekonomiska och naturförhållanden är nödvändigt och att man genom lättnader i kontrollhänseende uppmuntrar kommunalt initiativ att med egna krafter ordna dessa förhållanden. Det bör med andra ord finnas olika metoder för det tätbyggda Skåne och för Norrbottens ödemarker, när det gäller den riktiga avvägningen mellan statlig och kommunal byggnadskontroll vid strävandena att åstadkomma en god byggnadskultur.

Standardiserad bebyggelse från 1700-talets slut.
Arbetersamhället vid Söderfors bruk, Uppland.

Byggnadsverksamheten på den egentliga landsbygden är av betydande ekonomisk storhetsgrad. Bara detta förhållande manar till att vidtaga åtgärder för ledande av produktionen i lämpliga fåror. Härtill kommer den stora vikten av att frambringa sunda och trivsamma bostäder både för människor och djur. Som bekant anslås stora summor till förbättrande av landsbefolkningens bostäder. Det gäller visserligen avhjälpan av de största bristerna i mycket enkla bostäder, men icke desto mindre kräves sakkunskap för medlens rätta användande. Vissa åtgärder för beredande av sakkunskap i detta fall ha genom statsmakterna vidtagits, men knappast i tillräcklig omfattning, sakkunskapen representeras huvudsakligast av de lokala hälsovårdsnämnderna. Med statsbidrag har Svenska Arkitektföreningen nyligen utgivit en handledande skrift, som sprides i massupplaga, ett uppslag, som manar till fortsättning.

Hur skall man då tänka sig en framtida utveckling, när det gäller att förse landsbygden med sakkunskap för byggnadsverksamheten. Här nedan några reflektioner över ett betydelsefullt ämne, som ännu är föga bearbetat.

I den mån sakkunskapen sprides till medelstora och smärre samhällen kommer detta även angränsande landsbygd till godo, dels genom exemplets makt dels genom lättare tillgång till fackmän. En anmärk-

ningsvärd och mycket pataglig företeelse på landsbygden i våra dagar är jordbruksbefolkningens inflyttning till angränsande småsamhällen. På gamla dagar bygger lantbrukaren sig hem i närmaste samhälle, och en ständig jordspekulation och samhällsbildning i liten skala äger åtminstone i vissa delar av landet rum. Här finns ett moment att taga vara på, när det gäller kontakt mellan en högre byggnadskultur i samhällen och landsbygdens okontrollerade byggnadsverksamhet.

Skärskådar man byggnadsverksamheten sådan den ter sig i mindre samhällen, särskilt sådana som äro gränsfall mellan kontrollerad och okontrollerad bebyggelse, frapperas man av att den moderna bebyggelsen har en helt annan struktur än den hävdvunna landsbebyggelsen. Man trevar efter förebilder, som ej helt äro lämpliga som sådana, man sätter en viss ära uti den individuella prestationen. Så skapas ett stort antal byggnader, som tyvärr bara vittna om tveksamhet, brist på målmedvetenhet och rikedom på sådana oarter, som ständigt följa, där man offerar åt en individualitet, som i grund och botten endast är bristande kunskap. I tätbebyggda landsändar, där den gamla standardiserade bebyggelsen står sida vid sida med den nya, märkes bäst skillnaden. En bilresa genom en bygd, där den äldre bebyggelsen står i stort sett orubbad, bjuder på intryck, som hamras in liksom handlingen på en film, — de likartade byggnadernas kroppar, takens lutning, fönstrens placering och indelning, alla dessa element giva ett intryck, som grundlägger uppfattningen av landskapet, ett intryck av harmoni, lugn och nästan ornamentala karaktär. En resa utmed nyanlagda vägar, genom samhällen, som ryckts med av det ekonomiska uppsvinget, giver ett allmänt intryck av förvirring och oreda i landskapet, där nyckfull och okunnig individualitet fått göra sig bred under namn av stilkänsla och personlig smak. Försöker man ur dessa observationer forma en tankegång om medel och mål för framtida utveckling, leder den nödvändigt fram till standardisering i ett eller annat avseende. Man kan bygga hus av standardiserade delar, som forslas på bilar och hopsättas av yrkesmännen på platsen. Dylik industri kräver emellertid stor omsättning och stora kapitalinvesteringar. Man kan standardisera ritningar, lämpade för alla tänkbara kombinationer av behov och önskemål. Härvid kan okunnig individualitet i detaljerna lätt undvikas samtidigt som det beredes möjligheter att få personliga och olikartade behovssynpunkter tillgodosedda.

Förutsättningen för alla dessa olika utvecklingsmöjligheter är emellertid att den tekniska sakkunskapen blir använd och bragt till fulländning, ej ratad och sedd över axeln, som så ofta skett och ännu sker.

Mänskligheten har tre faktorer för sin existens att räkna med, mat,

Likformiga byggnadskroppar, tak och fönster ge fasthet åt »stadsbilden».
Arild, Skåne.

kläder och hus. Livsmedelsfragan är föremål för den mest minutiösa spe-
kulation och omvårdnad. Om man är tillräckligt gammal, minnes man hur
man förr i vardagslag fick någon produkt, som kallades landssmör, salt
och härsket. Livsmedlen äro emellertid nu standardiserade, elegant för-
packade och av jämn kvalitet.

Man drar sig till minnes hur folk förr i världen voro klädda. Det
fanns »busar», odödliggjorda i skämtbladen, klädda så att de numera
skulle framkalla folksamling, »hon klär sig som en piga» var ett bekant
uttryck. Allt detta försvann i stort sett med standardiseringen av klä-
desindustrien. Konfektionen räddade kanske civilisationen.

Nu återstår byggnadskonfektionen. Det kanske låter torrt och opoe-
tiskt. Uttrycket borde dock vara det adekvata för hembygdsvård i bygg-
nadshänseende. Konfektion och standardisering utesluter ingalunda det
individuella; det bara ordnar individerna. Den vackraste skolkorridor jag
sett var en ny flickskolas; där fanns ingen dekorativ utstyrelse, men i
väggarnas nischer hängde elevernas kläder i långa rader, helt säkert enkla
konfektionsplagg, men ordningen och färgen gav sensation av en lysande
blomsterrabatt. Standardiseringens och ordningens skönhet.

NILS A. BLANCK.

SVENSKA HEMBYGDSFÖRENINGAR I CHIKAGO

Av Emanuel Bergman

I Samfundets för hembygdsvård årsskrift för 1934 kommer jag genom uppsatsen »Den svenska hembygdsrörelsen och svensketsrörelsen» att söka fästa uppmärksamheten på betydelsen av att vi i vår hembygdsrörelse söka få med även våra landsmän i förskingringen. Meningen med föreliggande artikel är att för svenska hembygdsmän presentera den svenska hembygdsrörelsen i Chikago. För att underlätta åstadkommandet av förbindelse med de svenska hembygdsföreningarna där meddelar jag namn och adress på lämplig person inom varje förening.

Egentligen borde redogörelsen gälla alla de svenska hembygdsföreningarna i Amerika, men dels tillåter ej utrymmet detta, dels har jag ej lyckats få tillfredsställande uppgifter om föreningarna i övriga delar av Amerika. Under mitt besök i Chikago i somras i samband med det allsvenska tinget därstädes, träffade jag samman med representanter för flera av denna stads svenska hembygdsföreningar. Dessutom utgavs till världsutställningen en av mig i det följande utnyttjad värdefull redogörelse för de svenska hembygdsföreningarna i Chikago, som borde få en god avsättning bland hembygdsintresserade här hemma. Dess namn är *Hembygden*, och redaktören heter E. Einar Andersson. Boken, som innehåller 107 textsidor, kan köpas för 30 cent på Hembygdens förlag, 2912 Mildred Avenue, *Chicago*, Ill., U.S.A. Sannolikt förmedlar Expeditionen för Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet (*Avenyen 3, Göteborg*) anskaffandet av boken.

Enligt sista folkräkningen (1930) finnas i Amerikas förenta stater 595,250 personer födda i Sverige, och om även svenskätlingarna räknas med uppgår antalet i U.S.A. bosatta svenskamerikaner till 1,562,703. I Chikago, som är den tredje i storleken vad beträffar antalet svenska invånare, funnos 1930 175,000 svenskar, medan antalet 10 år tidigare var 58,563.

I Chikago finnas för närvarande 26 svenska landskapsföreningar och 4 andra i hembygdssyfte arbetande föreningar. I det följande lämnas några kortfattade upplysningar om dessa, i den mån sådana kunnat erhållas. De ordnas i bokstavsordning efter landskapen.

B L E K I N G E.

Blekinge gille bildades 27 dec. 1926 på initiativ av Sven Anderson från Hanö och Harold O. Windahl från Karlskrona. På sammanträde den

20 jan. 1927 valdes ordinarie styrelse, som utgjordes av John Synnerberg, ordf., Ivar Carlson, v. ordf., Harold O. Windahl, kassör, O. W. Lindberg, sekr., och Carl Comstedt, klubbmästare. Förtroendemän blevo Sven Anderson, Bertil Wiberg och Alfred Anderson. Under de första åren utgavs månadstidningen »Blekingen» med Harold O. Windahl som redaktör; 1928 inköptes ett gilletts standar. Gillet, som varje år anordnat en påskfest, en sommarutflykt och en jul- och nyårsfest, har liksom flera av de andra svenska föreningarna lidit mycket av depressionen men håller sig alltså vid liv.

Adress. John Synnerberg, 2450 Aubert Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

BOHUSLÄN.

Föreningen Bohus eller Bohus Society bildades 1904 men hade haft en föregångare i slutet på förra århundradet, vilken emellertid efter några år uppgick i den nybildade Vikingaorden. Initiativtagare till Föreningen Bohus' bildande voro Gust Johnson från Orust och Albert Anderson från Tjörn. Den var först ett slags begravningskassa och har i fortsättningen utövat livlig understödsverksamhet. Efter att hava legat nere 1918—1929 har föreningen varit livaktig de sista åren. Den har sammanträden en gång i månaden, anordnar en större julfest närmaste söndagen före jul och en utflykt sommartid. Gillet har sista året anslutit sig till Bohusläns hembygds- och foraminnesförbund. Dess nuv. styrelse är: Charles Ralphson, ordf., Gust Peterson, v. ordf., Charles Lindholm, sekr., Donald Noreen, finanssekr., och Severin Johnson, kassör.

Adress: C. Ralphson, 7020 S. Claremont, *Chicago*, Ill., U. S. A.

DALARNÄ.

Dalaförbundet. Inga uppgifter om detta ha erhållits.

Adress: E. Clauson, 3241 Wilton Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

DALS LÄN D.

Dalslands Vänner bildades 19 nov. 1925 på initiativ av John Anderson från Ör. Denne, som redan 1922 gjorde ett startförsök, har hela tiden varit föreningens ordförande. Övriga stiftare äro brodern Gust Anderson från Ör, redaktören vid Svenska Amerikanaren Jakob Bonggren från Häbol, red. Otto Högfelt från Tisselskog, Andrew Johnson från Bäcke, Edward Edström (son till f. d. red. för Hemlandet Aron Edström från Ör, som var med 1922 men sedan avlidit), red. Waldemar Skoglund från Bergtsfors (nu bosatt i Bengtsfors som red. för Bengtsforstidningen Dalslänningen), Carl Swanson från Holm och C. H. Nelson från Ör. Första

styrelsen bestod av John Anderson, ordf., Waldemar Skoglund, sekr., C. H. Nelson, finanssekr., O. Högfelt, kassör. Liksom flera av de andra föreningarna har denna förening utövat en omfattande filantropisk verksamhet. Tillsammans ha 2,400 dollars utdelats, varav 800 sännts till Dal och resten fördelats bland landsmän, även icke-dalbor. Sammanlagda medlemsantalet är omkring 400, varav ungefär 2/3 ännu äro medlemmar. Nuvvarande styrelsen är följande: John Anderson, ordf., Andrew Oberg, v. ordf., Adolph Johnson, protokollsekr., J. A. Nelson, v. sekr., Chr. Gunström, finanssekr., Gust Larson, kassör.

Adress: John Anderson, 1722 Wallen Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

G Ä S T R I K L A N D.

Sandviksklubben bildades 24 april 1927 och omfattar personer komna från Sandvikens bruk i Gästrikland. Den första ordinarie styrelsen valdes på konstituerande sammanträde 18 juni 1927 och bestod av: Richard Edwinson, ordf., Sigfrid Larson, v. ordf., Nels Dahlhjelm, protokollsekr., Carl Saunder, kassör, Henning Hanson, finanssekr. Klubben föregicks av de s. k. Sandvikshipborna, av vilka den första hölls 1 febr. 1920 med c:a 250 deltagare, bland dem Frank G. Westerlund, som kom till *Chikago* 1879 och var en av de första sandviksborna där. Han var en av stiftarna för sjukhjälpföreningen Nordstjärnan m. m. och dog efter ett verksamt liv 24 okt. 1929. Disponent K. F. Göranson med fru gästade klubben 17 nov. 1927. Femårsfest firades 20 mars 1932 med telegram från många personer i Sandviken. Klubben har nu c:a 135 medlemmar. Den har betalt 500—600 dollars till arbetslösa medlemmar. Nuv. styrelsen är: Paul Gafvert, ordf., Eric Saunder, v. ordf., Fred Moline, protokollsekr., Harry Dahl, finanssekr., M. Turnelius, kassör.

Adress: ?

H A L L A N D.

Hallandsförbundet i *Chicago* bildades i okt. 1929 på initiativ av Alfred J. Winden. Arligen anordnas årsfest, julfest, påsk- eller vårfest och en större sommarutflykt i det gröna. Sammanträde äger rum tredje lördagen i varje månad. Nuv. styrelsen är: Alfred J. Winden, ordf., C. P. Peterson, v. ordf., Otto Johnson, sekr., Eric Larson, finanssekr., Martin Bengtson, kassör, John Johnson, ordningsman.

Adress: Alfred Winden, 5309 Bernard st., *Chicago*, Ill., U. S. A.

H Ä L S I N G L A N D.

Föreningen Hälsingarna bildades 3 okt. 1926 på initiativ av tre hudiksvallsbor, Gerda Nilson, Melker Sund och Oscar Backman, vilken

senare var den egentlige organisatören. Den då tillsatta interimstyrelsen bestod av Oscar Backman, ordf., Swan Swanberg från Norrala, v. ordf., E. Einar Andersson från Sandarna, sekr., Gerda Nilson, korresponderande sekr., Melker Sund, kassör, Beda Erickson från Hudiksvall och Hanna Laurin från Söderhamn. Värinna blev fru Karin Bäckman. Föreningen anslöt sig på årsmötet 1929 till det då nybildade Svensk-Amerikanska Hembygdsförbundet. Medlemsantalet är omkring 350. I febr. 1930 anordnade föreningen en »Hälsingefest» i radio, och i okt. 1931 firade den sin femårsfest, varvid invigdes ett standar skänkt av vänner i Hälsingland. Sedan 1930 hålles på initiativ av E. Einar Anderson årligen en »Hälsingestämman» i Chicago, där omkring 500 hälsingar antagas vara bosatta.

Adress: P. Oscar Blomquist, 947 N. Keystone Ave, Chicago, Ill., U. S. A.

J Ä M T L A N D.

Jämtlands gille i Chicago bildades hösten 1923, varvid till interimstyrelse valdes Carl Festin från Hackås, ordf., kamrer Erickson från Lit, sekr., John A. Hedman, skattmästare. På Festins initiativ hade redan 1897 bildats »Norrlands gille», emedan antalet jämtar var för litet för ett jämtländskt gille. Denna förening, vars ordförande blev red. Anders Schön från Hälsingland, v. ordf. Carl Festin, sekr. Göran Hallström från Jämtland och skattmästare Gustaf Hallbom från Umeå, upphörde snart för att småningom efterträdas av Jämtlands gille, vars konstituerande sammanträde hölls den 10 maj 1924. Styrelsen består av 11 medlemmar. Ordinarie sammanträden hållas i januari månad och årsfesten på Adelsparredagen den 6 juli. Medlemsantalet är nu omkring 300. Nuvarande styrelsen har följande tjänstemän: Eric M. Larson, ordf., Carl Festin, v. ordf., Helmer Dederling, sekr., Emil Sandberg, skattmästare, och Fred Carlson, klubbmästare.

Adress: Carl Festin, 610 E. 75th. st., Chicago, Ill., U. S. A.

L A P P L A N D—V Ä S T E R B O T T E N.

Klubben Norrskenet bildades 7 okt. 1928 på initiativ av Ake Lundström och Bror Jacobson. I interimstyrelsen invaldes Ake Lundström, ordf., Joel Brant, sekr., och Carl Magnuson, kassör. På sammanträde 21 okt. antogs stadgar och tillsattes ordinarie styrelse jämte en »Nyttan och nöjeskommitté.» Klubben avser att samla personer komna från Lappland och Västerbotten. Den har 1929—31 årligen anordnat en »Norrlänningarnas dag», uppsatte 1929 en vandringspokal för fotboll och bildade 28 dec. 1929 amatörsällskapet »Myggen», som uppfört en rad lyc-

kade skådespel. Medlemsantalet gick 1930 upp till 165. Sedan 1932 ligger verksamheten nere på grund av depressionen.

Adress: Oscar Renman, 5919 Emerald Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

M E D E L P A D .

Sundsvallsklubben bildades 28 jan. 1925 och vänder sig till personer från Medelpad. Den sammanträder en gång i månaden utom om sommaren och har nu 125 medlemmar. Dess nuv. styrelse är: Pete Bostrom, ordf., John Näslund, v. ordf., P. Albin Landin, sekr., miss Margaret Sjödin, finanssekr., och Reinart Nordin, klubbmästare.

Adress: P. Bostrom, 3123 Foster Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

N O R R B O T T E N .

Piteåklubben bildades i febr. 1929, varvid till styrelse utsågos. Gustav Grahn, ordf., Bror Petterson, v. ordf., Fred Wicklund, sekr., och Einar Wickman, kassör. En föregångare var sångarklubben »Norrlands Sångare», som bildades 1911 och bestod av piteåbor, men som upplöstes efter någon tid. Körledare var Elov Peterson. Piteåklubben anordnar årligen en sommarutflykt och en julfest. Nuvarande styrelsen består av fru Hedda Lövgren, ordf., Harold Quist, sekr., och Einar Nelson, kassör.

Adress: Harold Quist, 1615 N. Ashland Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

S M A L A N D .

Klubben Kalmar Unionen bildades 27 nov. 1915. Redan i juli 1915 hade några skolkamrater från Kalmar träffat samman och tagit initiativ till bildandet av klubben. Dessa voro Ernst Franzen, Gust Carlson, Carl Anderson, Oscar Anderson och Victor Rylander. Klubben har hållit ett sammanträde i månaden, varav ett sommar- och ett årsmöte, och anslöt sig 1929 till Svenskamerikanska Hembygdsförbundet. Den har haft rätt livlig förbindelse med hembygden, sânt hem pengar för välgörande ändamål och prenumererar på en kalmartidning. Den nuv. styrelsen utgöres av Ernst Franzen, ordf., Gust Carlson, v. ordf., Fred Carlson, sekr., och Nils Johanson, kassaförvaltare.

Adress: Ernst Franzen, 4455 N. Sawyer, *Chicago*, Ill., U. S. A.

Smålandsförbundet bildades 28 febr. 1926 på initiativ av föreningsmannen Carl P. Johnson och omfattar personer komna från Småland. Det hade vid 1929 års slut icke mindre än 550 medlemmar. Den nuv. styrelsen utgöres av Carl P. Johnson, ordf., Hjalmar Johnson, ceremonimästare, John A. Ekblad, förtroendemännens ordf. Förbundet sammanträ-

der tredje söndagen i varje månad i Verdandi Hall, 5015 North Clark Street.

Adress: Carl P. Johnson, 1908 Summerdale Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

Smålands Social Club bildades 7 dec. 1930 av smålänningar på Chikagos sydsida. Den är en av de mest populära nöjesklubbarna i staden. Ordförande var de 2 första åren Sevander Johnson och under det sista året Albert Nelson.

Adress: Folke Johnson, 6436 Yale Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

S T O C K H O L M.

Stockholmsklubben bildades i sept. 1915, då stadgar antogs och ordinarie styrelse valdes bestående av Chas Ringström, ordf., Rob. Thornell, v. ordf., Gustav Tenggren, sekr., P. F. Ekenberg, kassör, och Magnus Westman, klubbmästare. Klubben, som består av personer födda i Stockholm, sammanträder första och tredje fredagen varje månad i Vasa tempel, 2328 Foster Ave. Nuv. styrelsen utgöres av Carl Satterberg, ordf., Einar Anderson, v. ordf., Eric Linn, sekr., Carl Foyer, kassör och Ernst Nilsson, klubbmästare, med Axel Linn och Axel Sjögren såsom gode män.

Adress: Carl Satterberg, 5344 N. Paulina, *Chicago*, Ill., U. S. A.

S Ö D E R M A N L A N D.

Sörmlandsklubben bildades 29 febr. 1932 på initiativ av Nels E. Malm. Till styrelse valdes: Ernst Lundkvist, ordf., Martin Anderson, v. ordf., Othilia Peterson, sekr., Adolf Höglund, kassör, och Nils Wilking, ordningsman. Klubben önskar samla alla sörmlänningar i Chikago.

Adress: Nels Anell, 10818 Indiana Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

V Ä R M L A N D.

Värmlands Nation bildades den 5 nov. 1925 på initiativ av Pontus Moberg. På konstituerande sammanträde den 21 nov. 1925 antogs stadgar och utsågs följande styrelse: Doktor A. T. Paulson, ordf., A. P. Olson, v. ordf., Pontus Moberg, sekr., Henry A. Moberg, kassör, vidare doktor A. F. Benson, advokat Carl R. Wermine, parkkommissarie J. A. Torsenson och fröken Anna Zettervall. Sedan 1926 utges årsskriften »Värmland vår hembygd». Värmlands Nation i Chikago har även varit drivfjädern till bildandet av Minneapolis Värmlandsförbund, Minneapolis, Minn., och Nordvästra Värmlandsförbund, Barret, Minn., vilket senare varje sommar har ett massmöte för värmlänningar. Nuv. ordf. är advokat Carl Hjalmar Lundquist.

Adress: Carl Hjalmar Lundquist, 6330 N. Claremont Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

Värmlandsklubben bildades 21 mars 1924 under namn av »Tingvallaklubben of Chicago», och dess första styrelse bestod av Fridolf Ekman, ordf., Axel Bloom, sekr., och Olov Johanson, kassör. Den omfattade först endast karlstadsbor men utvidgades den 14 nov. 1925 till att omfatta även andra värmlänningar, varvid namnet ändrades till Värmlandsklubben, Chicago. Programmen ha tillgodosett både de kulturella och nöjeskraven. År 1930 leddes programmen växelvis av grupper från olika delar av Värmland såsom Karlstad och Kristinehamn. Nuv. styrelsen består av: Pehr Johnson, ordf., Einar Carlson, v. ordf., Georg Carlson, protokollssekr., Fridolf Ekman, finanssekr., och Karl Strömberg, kassör.

Adress: Pehr Johnson, 3438 Foster Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

Frykdalsföreningen bildades i febr. 1925 av fryksdalingar för att hjälpa sunneborna att få en barnkoloni. Ordförande blev pastor John Elmén, sekreterare A. Hult och kassör Gustaf Lindell. Elmén flyttade snart från orten och efterträddes då av L. M. Nelson, vilken jämte sin broder Oscar E. Nelson organiserade hjälpverksamheten. Resultatet blev 32,260 kronor, som sändes till styrelsen för Sunne barnkoloni för uppförande av eget hem. Detta invigdes den 12 aug. 1928. Därmed upphörde föreningen, som genom sin verksamhet gav ett vackert prov på minnesgod hembygds-kärlek, och därför omnämnes här bland de alltjämt verksamma hembygdsföreningarna.

V Ä S T E R G Ö T L A N D .

Westgöta Gille bildades den 3 jan. 1902 på initiativ av tidningsmannen doktor Joh. A. Enander. Liksom flera av de svenska landskapsföreningarna utbetalar den sjuk- och begravningshjälp till medlemmarna. Möten ha hållits en gång i månaden. Enander var gilletts ledare till sin död 1910 och vilar nu på Oakhills kyrkogård under en 1920 på gilletts initiativ rest stor gravsten av svensk granit. Gillet firar årliga Luciafester, av vilka 1906 års besöktes av över 8,000 personer. Medlemsantalet är nu omkring 250, och kassan uppgår till 14,000 dollars. Gillet köpte 1906 för 500 kr. Orunga gamla kyrka och skänkte den till Svältornas fornminnesförening.

Adress: Elmer Carlson, 2936 N. Racine Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

Ladies of Westgöta Gille bildades 26 aug. 1903 av d:r Enander och är den enda kvinnliga svenska hembygdsförening i Chicago. Dess första ordförande var fru Elsa M. Hall, och den nuvarande är Signe Johnson. Medlemsantalet är nu 135, varav 10 stiftelsemedlemmar. Gillet, som samarbetar med Westgöta Gille, anordnar sedan 1903 den årligen återkommande uppskattade »Luciafesten», som spelas i 2 tablåer, den

förra visande Lucia med tärnor och bagare, den senare en dam representerande Västergötland.

Adress: Signe Johnson, 5406 North Paulina st., *Chicago*, Ill., U. S. A.

Ö L A N D.

Öländskklubben bildades den 1 mars 1928. Den första styrelsen bestod av Ragnar Johnson från Torslunda, ordf., Helge Olson från Rätta, v. ordf., Georg Nelson, sekr., och Arthur Anderson från Norra Möckleby, kassör. Ett sammanträde hålles varje månad, och varje år anordnas på öländskt vis en majfest med midsommarbrud och majstång samt en årsfest, vanligen med en större bankett. De årliga kroppkakekalasen ha vunnit ryktbarhet. Nuv. styrelsen består av: Oscar Rättgust från Rätta, ordf., Emil Johnson från Torslunda, v. ordf., Almar Nelson från Norra Gärdslösa, sekr., Einar Olson från Gärdslösa, finanssekr., och John Jacobson, kassör.

Adress: Almar Nelson, 5148 N. Ashland Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

Ö S T E R G Ö T L A N D.

Östgöta Nation bildades den 17 febr. 1927 på initiativ av Josef Blomgren, John Sjunneson, Ernest G. Stone, Sven Berglind, A. Ringman och Eric Lejon. På konstituerande sammanträde den 4 maj 1927 valdes följande styrelse: D:r Axel Hall, ordf., Allan Borgstedt, 1:ste v. ordf., Josef Blomgren, 2:dre v. ordf., John Sjunneson, sekr., John Nelson, v. sekr., Eric Lejon, kassör, och C. A. Bremer, finanssekr. Föreningen, som sammanträder en gång i månaden, har anordnat flera fester, av vilka den första årsfesten den 30 maj 1928 torde intaga främsta rummet, och utflykter, av vilka den säkerligen mest lyckade företogs till Forest Preserve den 31 juli 1927. Nuvarande medlemsantalet är 150, och styrelsen består av Ben Alfraid, ordf., Arvid Karlberg, v. ordf., Corine Berguson, sekr., J. G. Hultgren, kassör, och Mrs Alma Randall, finanssekr.

Adress: Ben Alfraid, 1708 Balmoral Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

Beträffande 4 andra hembygdsbetonade men ej landskapsorienterade föreningar nämnas blott ålder, namn och adresser.

Folkdanslaget National, bildat 1923. Ordf. Sven Ramsey, 3206 Wilton Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

Kristliga Föreningen Svensk Ungdom, bildad i febr. 1929. Läsrum och kafé: 3237 N. Clark st., *Chicago*, Ill., U. S. A.

Svenska Bildningsförbundet, verksamt sedan 1926. Sekr. Gunnar Adolfson, 3206 Wilton Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

Svenska Folkteatern, ett sällskap bildat den 6 okt. 1929. Ordf. Arvid Nelson, 916 Fletcher st., *Chicago*, Ill., U. S. A.

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

BYGGMÄSTARESKOLAN I AKARP. Attonde årskursen vid byggmästareskolan i Akarp avslutas den 7 april. Skolan har besökts av 18 elever. Fem elever ha erhållit stipendier à 100 kr. vardera. Räntefria studielån ha beviljats till fem elever.

ANSLAG UR LOTTERIMEDEL. Enligt Kungl. Maj:ts resolution av den 1 december 1933 har medgivits att Samfundet för hembygdsvård av lotterimedel erhåler 30.000 kr. för åren 1934—35—36 i och för främjandet av vårt lands byggnadskultur och andra liknande grenar av hembygdsvården.

LIT T E R A T U R

Sörmlandsbygden. Södermanlands hembygdsförbunds årsbok 1933. Nyköping.

Ruben G:son Berg: Sjuttonhundranitton, Sam. Stadener: Biskopshuset i Strängnäs, Ernst Hermelin: Studieresor, ett led i hembygdsarbetet, Per Dohlwitz: Ungdomen och ungdomsrörelsen, Ivar Schnell: En vikingatidsby på Södertörn, Karl K:son Leijonhufvud: Malmköping genom tiderna, Thorborg Claesson: Skenäs, skaldernas och sångens hemvist, Elin Håkanson: Sidenhalsdukens bruk och tillverkning, Sigrid Leijonhufvud: När Tessin lät koppypa Akeröbarnen, Iwar Nilsson: Stiftelsen Emyhemmet i Över-Enhörna, Eva Fröberg: I Vårfruberga kloster; Södermanlands hembygdsförbund 1932.

Mäster Gudmunds Gilles årsbok 1933. Jönköping.

Erik Granlund: Vättern och landhöjningen, Einar Adell: Om Jönköpings kartor, Hjalmar Bjurulf: Mönsterträdgårdar i Jönköping, Lars Eric Lindqvist: Anteckningar till en Jönköpingsbibliografi.

Blekingeboken. Blekinge musei- och hembygdsförbunds årsbok 1934. Karlskrona.

August Hallenberg: Blekinge allmoge efter Roskilde fred. (Slutkap.), Ragnar Bäge: Per Hasselberg, Nils Odeen: Vägar och städer, bygder och gårdar i Blekinge, Nils Ludvig Rasmusson: Blekingska medaljer, Sven-Öjvind Swahn: Ur skogsbyggdagens och skärgårdens sagoskatt; Årsberättelse och räkenskaper.

Värmland förr och nu 1933. Meddelanden från Värmlands fornminnes- och museiförening. Karlstad.

H. Björkstam: Gösta Berlings saga och den värmländska traditionen, Helge Kjellin: Christian Erikssons liv och bildkonst. En återblick vid 75-årsdagen, C. V. Bromander: Västra Smedbyn i Kila socken. En värmlandsgårds historia, Edit Ahrenlöf: Julia Malmstedt. En livsbild och en tidsbild, Arne Modén: Orts- och personregister till Carl Axel Gottlunds dagboksanteckningar 1821 (införda i årg: a 1931 och 1932); Hembygdsvård och hembygdsföreningar i Värmland under år 1932.

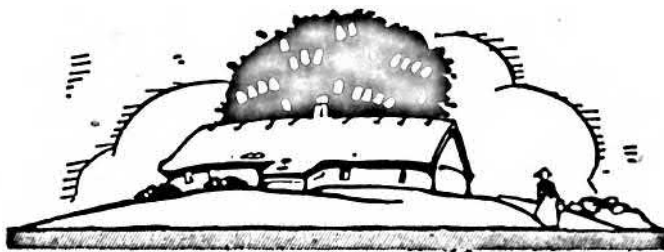
AKTIEBOLAGET
SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET
LUND

UTFÖR ALLA SLAGS
BOKTRYCKERIARBETEN

FORT, VÄL OCH TILL BILLIGASTE PRISER

BEGÄR KOSTNADSFÖRSLAG

TEL. 275

HEMBYGDSVÄNNER

Ett gott medel att sprida kännedom om hembygden är VYKORT med avbildningar av fornminnen, naturminnesmärken och vackra utsikter. För Hembygdsföreningar särskilt att beakta, då utgivandet av sådana vykortsserier även lämnar ett gott ekonomiskt utbyte. Alla upplysningar, prov och pris lämnas beredvilligt på begäran.

AB MALMÖ LJUSTRYCKSANSTALT
HIPPODROMPASSAGEN MALMÖ TEL. 4421. 6260

MARDELL

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

M E D

ÅRSBOK FÖR HEMBYGDSVÅRD

UTGÖR

DET CENTRALA ORGANET FÖR DEN
SVENSKA HEMBYGDSRÖRELSEN

TIDSKRIFTEN

utkommer med 6 häften årligen, innehållande aktuella problem med meddelanden om hembygdsvårdsarbetet och litteraturöversikter.

ÅRSBOKEN

innehåller sammanfattande skildringar av svensk hembygdsvårds olika sidor, rikt illustrerade och skrivna av fackmän.

MEDLEMMARNA

i SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD
erhålla såväl tidskriften som årsboken gratis.

MEDL.-AVGIFTEN

är **ENDAST 5 KRONOR**

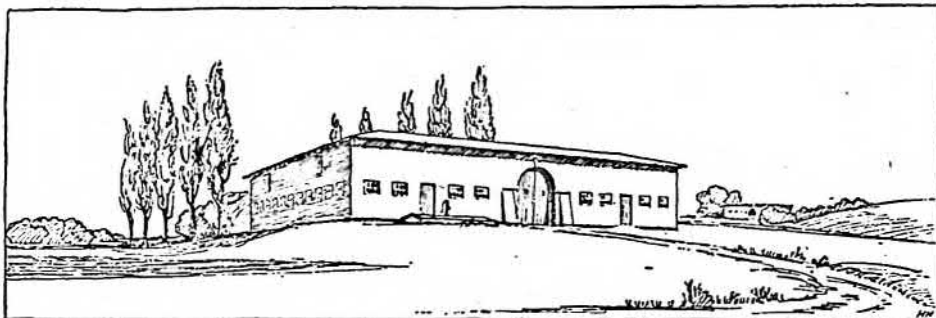

LUND 1934 / AKTIEBOLAGET SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET

TIDSKRIFT
FÖR

Årsmötet 1934
Statens Samfundsskola i Åre
HEMBYGDSVÅRD

1934

ÅRSMÖTET I VISBY

Genom tillmötesgående av *Ångfartygs A.-B. Gotland, Visby*, kan beställning av hyttplatser äga rum **även senare än den 25. juni, dock senast den 20. juli.**

Se för övrigt programmet!

ÅRG. 15

3

I 9 3 4

INNEHÅLL: GOTTFRIED BEIJER: Byggnadskonsten på landet. *Samfundet för hembygdsvård*. Meddelanden.

Endast det bästa är gott nog!
Jaga därför med

GYTTORPS
JAKTPATRONER

Om i slottsliknande barockstil

eller av enklare beskaffenhet – ert hus måste alltid brandförsäkras. Er egen trygghet kräver det, era långivare fordra det även.

Städernas Allmänna Brandstodsbolag, som har sitt säte i huset Skeppsbron 20, Stockholm – det är huset mitt på bilden härövan – är en mer än 100-årig institution. Jämte mycket starka fonder har bolaget under sin långa verksamhetstid hunnit samla även en rik erfarenhet i brandförsäkring av svenska stadsfastigheter. Å de låga premierna lämnas för 10 år gamla försäkringsbelopp en *särskild rabatt* av intill 30 %.

Dotterbolagen Svitjod och Gothia meddela brandförsäkring å *allt slags löseegendom* – Gothia jämväl å fastigheter ävensom *ansvarighets-, glas-, inbrotts-, vattenledningsskade-* m. fl. försäkringar.

Huvudkontor:

S T O C K H O L M

SKEPPSBRON 20 - STRANDVÄGEN 5 B

OMBUD I STÄDER, KÖPINGAR M. M.

AKTIEBOLAGET
SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET
LUND

UTFÖR ALLA SLAGS
BOKTRYCKERIARBETEN

FORT, VÄL OCH TILL BILLIGASTE PRISER

BEGÄR KOSTNADSFÖRSLAG

TEL. 275

HEMBYGDSVÄNNER

Ett gott medel att sprida kännedom om hembyden är VYKORT med avbildningar av fornminnen, naturminnesmärken och vackra utsikter. För Hembygdsföreningar särskilt att beakta, då utgivandet av sådana vykortsserier även lämnar ett gott ekonomiskt utbyte. Alla upplysningar, prov och pris lämnas beredvilligt på begäran.

AB MALMÖ LJUSTRYCKSANSTALT
HIPPODROMPASSAGEN MALMÖ TEL. 4421, 8280

HARDELL

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

Utgiven av SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

ÅRG. XV, 1934

RED. F. HAZELIUS
RED.-SEKR. ALBERT NILSSON

HÄFTE III

BYGGNADSKONSTEN PÅ LANDET

Av Arkitekt *Gottfried Beijer*

INTRESSET att tillvarataga vår kulturs nationella särdrag spred sig efter Artur Hazelius' storverk till nästan alla kretsar av vårt folk och behärskade i början av detta århundrade helt den unga arkitektgenerationen. Detta intresse hade särskilt vid slutet av det första årtiondet vuxit sig starkt, något som bl. a. visade sig i olika publikationer och sammanslutningar. Sålunda bildade de unga arkitekterna vid Konsthögskolan 1908 Arkitekturminnesföreningen, vars syfte var att anordna studieresor i Sverige för att mäta upp, beskriva och fotografera äldre svenska byggnader och sedan delgiva resultaten i den årligen utkommande publikationen »Svensk Arkitektur». Samma år beslöt Avdelningen för husbyggnadskonst inom Teknologföreningen att utgiva ett stort verk, »Gamla svenska städer», och något år senare påbörjades jätteföretaget »Sveriges kyrkor», allt i syfte att giva arkitekterna en fast nationell grund att bygga vidare på. Det förtjänar måhända påpekas, att även Samfundet för hembygdsvård senare tillkom på initiativ av arkitekterna.

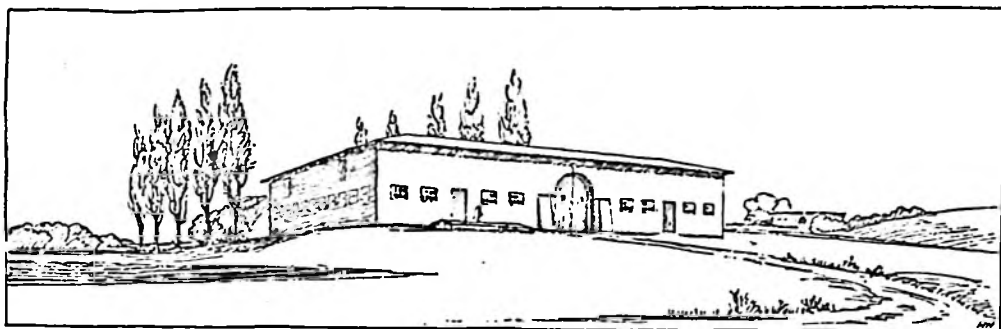
Helt i tidens anda handlade därför Gustaf Carlsson, när han vid samma tid ivrade för att också allmogens byggnader skulle uppföras efter hävdvunna förebilder. Man förstår också, att han lätt fick hän-givna medarbetare i de unga arkitekterna, då han beslöt att utgiva en publikation med förslag till landskapsbetonade förebilder till sådana byggnader. Denna bok, »Svenska Allmogehem», utkom i ett flertal upplagor åren 1909—1912 och enbart av första upplagan, som trycktes i 65000 exemplar, utdelades 60000 gratis som skolpremier eller på annat sätt. År 1912 utgav vidare samme man »Gamla svenska allmogehem» för att visa exempel på den äldre lantbyggnadskonsten i landets olika delar.

Gammal gård i Vemmenhögs härad i Skåne.

Att dessa arbeten burit spår märker man utan svårighet. Särskilt i folkhögskolorna anammades de nationella idéerna med entusiasm, och det är nog i hög grad dessa skolors förtjänst, att städernas villaarkitektur aldrig kommit att dominera över den rena lantbyggnadskonsten. Det finns röster i våra dagar, som beklaga den sålunda åstadkomna reaktionen. De framhålla att även villastilen var en länk i utvecklingen, som visserligen i likhet med alla nyskapelser led av åtskilliga barnsjukdomar, men dock icke enbart bestod av schablonmässig grannlåt och strävan efter originalitet. Dess stora fönster och glasverandor voro dock ett målmedvetet försök att göra bostäderna mera hygieniska genom att släppa in rikligt med sol och ljus. De stora våningshöjderna kunde också lätt försvaras, ty det är först senare det blivit allmänt känt att riktigt verkande ventilationsanordningar äro av större betydelse för hälsan än stora luftkuber. Slutligen visade sådana sanitära förbättringar som invändiga vatten- och avloppsledningar även i enklare bostäder samt W. C. och badrum m. m. att utvecklingen i många fall gick i rätt riktning.

Dessa hygieniska krav, som nu förefalla oss så självklara, förenades

Redan 1920 gjordes i Danmark av arkitekt Harald Nielsen ett försök att skapa en modern lantgård utan om alla danska lokala traditioner.

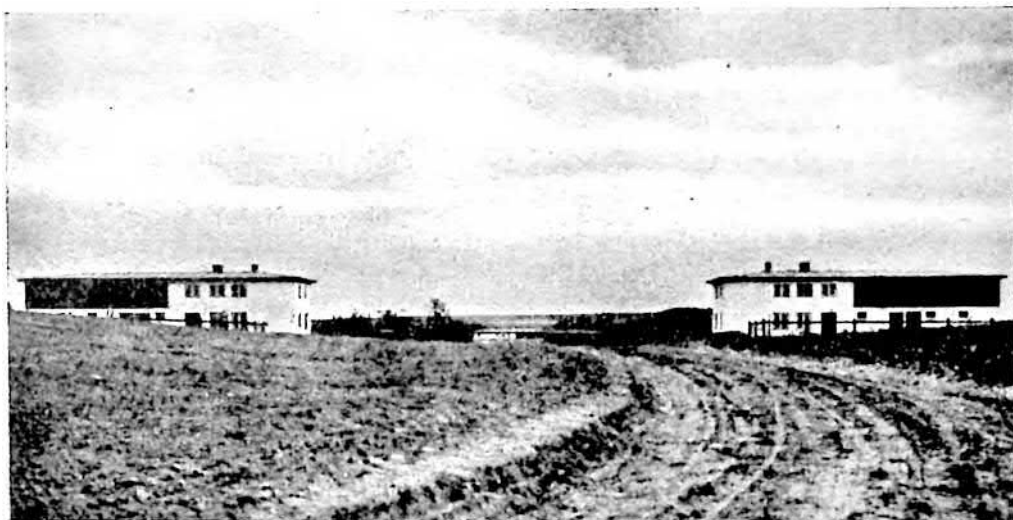
Ur Harald Nielsen, Danske Landbrugsbygninger.

dock tyvärr inte med lika goda idéer, när det gällde byggnadernas utformande. T. o. m. de bästa arkitekternas villaskapelser fingo lätt något trasgrant över sig, och hur farlig stilen var, se vi bäst i de oskolade efterföljarnas arbeten, vilka ofta verka rena karikatyrer. Skulle denna stil fått utveckla sig fritt, är det visserligen troligt att den så småningom kommit in i lugnare banor, men man tänker med en rysning på hur landsbygden sett ut innan dess. Genom reaktionen har utvecklingen kunnat ske lugnt och utan att allt för mycket förvillade de byggmästare, som haft hand om allmogens byggnader. Vi få också vara tack samma, att det var våra främsta arkitekter, som stodo i spetsen för den nationella rörelsen, vilken huvudsakligen var reaktionär, när det gällde husens yttre utformande. Dessa arkitekter voro dock fullt på det klara med, att den äldre lantbyggnadskonsten ur hygienisk synpunkt var allt annat än förebildlig, och sökte också med alla medel förbättra denna, dock med villkor att det inte alltför mycket fick synas utanpå fasaderna. Detta gick naturligtvis relativt lätt, när det gällde boningshusen, men blev betydligt svårare för ekonomibyggnadernas del, och för dem blev resultatet ofta en rätt olycklig kompromiss.

Det är intressant att följa utvecklingen under de 25 år som gått, sedan »Svenska Allmogehem» först kom ut. Det har visat sig allt svårare att strikt följa de anvisningar, som gavs den gången, ty även de allvarligaste hembygdsvänner ha kommit underfund med, att en lantgård inte endast är en idyll, som skall göra sig bra i landskapet. Den är en arbetsplats och måste liksom en verkstad eller en fabrik följa med utvecklingen och skaffa sig alla nödvändiga hjälpmedel, för att ägaren skall kunna bestå i den ekonomiska konkurrensen. Dessa

hjälpmedel äro emellertid av den art, att de icke endast influera på de enskilda husens form utan också på de olika byggnadernas gruppering. Jag minns hur jag för 10 år sedan, under mitt första år som lärare vid Hvilans folkhögskola, ville lära en lantbrukarson att trycka ned takfoten på samtliga byggnader, för att giva anläggningen en gammal skånsk prägel. Han tittade förvånad på mig och svarade, att det kunde han ju, »men de komma att skratta åt mig hemma, när jag visar ritningen». Detta yttrande kom mig faktiskt att skämmas, ty det slog mig genast hur rätt han hade. Man kan inte längre bygga lantgårdar bara med kunskap om gamla byggnadsseder, utan man måste, som vid alla byggnadsprojekt för övrigt, först sätta sig in i hur arbetet bäst skall kunna utföras i byggnaderna. Ett är också säkert, vill man efter sådana studier hålla fast vid den hävdvunna byggnadsformen, måste det ske i kompromissens tecken. Det är också detta som gör, att man så sällan blir tillfredsställd, när man ser nyare lantgårdar. Det märks så lätt, hur lantbyggmästarna slitits mellan en önskan att giva byggnaderna en hävdvunnen form och att rätta sig efter byggherrens praktiska önskemål. Man måste sålunda i Skåne ofta fråga sig, vad som egentligen återstår av den gamla skånska kringbyggda gårds-typen med sina karaktäristiska halmtak, sedan väggarna skjutits i höjden för att giva ordentlig plats på skullen eller för att kunna anbringa moderna hissar samtidigt som taken belagts med eternit och husen spritts från varandra.

Det är därför inte underligt, om framsynta arkitekter redan tidigt började reagera mot ett alltför slaviskt utnyttjande av gamla förebilder. Särskilt är det intressant att följa utvecklingen i Danmark, som i många fall gått parallellt med vår egen, men där arkitekterna i större utsträckning än hos oss blivit anlitade för allmogens byggnader. Ungefär samtidigt som Samfundet för hembygdsvård bildades i Sverige grundades där »Landsforeningen Bedre Byggeskik». Denna förening »har til Formaal at skabe en ny Byggeskik. De ny Huse skal være enkle, hjemlige og smukke, som de gamle var: De skal passe til den Plads, de skal have, være praktiske og tidssvarende». Med dessa ord har föreningens samtliga årsberättelser börjat, och de täcka också bra Samfundets uppfattning. Denna förening publicerade 1920 en bok, »Danske Landbrugsbygninger», i vilken arkitekt Harald Nielsen vid sidan av åtskilliga förslag, som anslöto sig till det gamla byggnadsskicket på Jylland och öarna, även visade några intressanta projekt, som helt skiljde sig från det hävdvunna byggnadssättet. De voro dock i så måtto samma andas barn, som huvudvikten var lagd vid att skapa

Nybyggnader i Ostpreussen. Hur väl en modern byggnadskropp låter inpassa sig i landskapet ser man vid flera tyska »Siedlungen».

lugna, vackra byggnadskroppar, som dock av praktiska skäl skiljde sig från de hävdvunna. I Danmark liksom i Skane har det visat sig svårt att erhålla ett ändamalsenligt foderrum över stallen med bibehållandet av den gamla byggnadsformens låga ytterväggar. Den olyckliga blandning av gammalt och nytt, som så ofta blir resultatet, sökte Harald Nielsen undvika genom att taga steget fullt ut och göra en hel övervåning med lågt tak. Tyvärr har dock denna typ, som estetiskt sett står på ett mycket högt plan, aldrig blivit använd i Danmark, trots dess allmänt erkända förtjänster. För den konservativa lantbefolkningen har den tydligen betytt en allt för stor revolution mot invanda begrepp. Det är emellertid intressant att se, hur tyskarne under de senare åren vid sina omfattande »Siedlungsbauten» i rätt stor utsträckning använt sig av en liknande byggnadstyp. Även Tyskland har genomgått i stort sett samma utveckling som Sverige. Schultze-Naumburgs »Kulturarbeiten» liksom Mebes »Um 1800» tillhörde för 20 år sedan varje arkitekts handbibliotek och betydde ofantligt mycket för förståelsen av den äldre byggnadskonsten i Tyskland. När därför den ovan nämnda byggnadsformen i stor utsträckning lancerades vid den stora »Bauausstellung» i Berlin 1930, ledsagades den av arkitekt Bruno Ahrends, som var ledare för specialutställningen »Der Ländliche Siedlungsbau» med bl. a. följande ord. »Derselbe Geist der Zweckmässig-

keit und Sachlichkeit, der z. B. den Typ des alten friesischen Bauernhofes geschaffen hat und dasselbe Gefühl für den Zusammenhang zwischen äusserer Form und Landschaft, das uns das Friesenhaus so liebenswert erscheinen lässt, muss uns leiten, wenn wir an die Lösung der heute ganz anders gearteten Bauaufgaben auf dem Lande herangehen». Har man sett en sådan anläggning som t. ex. Neuendorf i Ostpreussen, så märker man också hur väl denna byggnadstyp kan inpassas i landskapet. Den verkar i hög grad lugn och saklig samt även estetiskt tilltalande.

Många andra försök äro också gjorda, att med full förståelse för landskapets krav grundligt reformera allmogens byggnader. Påfallande ofta är det danskarna med deras praktiska sinne och pietetskänsla, som gått i spetsen. Jag tänker närmast på deras talrika svinstall med låga takfall och välordnade belysningsförhållanden, som så utmärkt låta inordna sig i gårdar med för övrigt traditionellt uppförda hus. I trakten av Vejle är ett stort projekt utarbetat för ett flertal gårdar, där arkitekten vill tillämpa denna princip på alla ekonomibyggnaderna. Samtliga stall äro försedda med överljus och låg takresning varför alla skullar bortfalla. Därför har problemet med fodertransporter ingående måst studeras och efter vad det förefaller också lösts på ett mycket tillfredsställande och rationellt sätt.

Det skulle givetvis vara farligt och oriktigt att kritiklöst och utan ingående studier tillämpa sådana byggnadssätt som dessa i vårt land. Så är t. ex. ett hjälpmedel som sädeshissen, åtminstone vid mindre gårdar, mycket vanligare hos oss än i Danmark och i Tyskland betraktas den närmast som en lyx. Att logen måste få en helt annan form om man arbetar med en hiss än om man t. ex. använder sig av en elevator är en given sak. Olika länder använda också i viss utsträckning olika byggnadsmaterial, och för större delen av vårt land kommer givetvis alltid träet att i någon mån bestämma husens utseende. En synpunkt, som emellertid i alla länder är viktig men tyvärr allt för litet beaktad, är motståndsförmågan mot brand. Enbart i Sverige förloras årligen genom eldsvådor i ladugårdar mellan 6 och 8 millioner kronor och omkring 1000 djur innebrännas. Detta är siffror som tala! I viss utsträckning har ju risken för eldsvådor redan satt sin prägel på byggnaderna i det halmtaken mer och mer försvinna, men frågan är om inte samma orsak kommer att bringa fram en ny gruppering av byggnaderna. Visserligen kunna brandmurar uppföras, men dessa verka nog ofta mera hindrande för arbetet än om byggnaderna placeras på något avstånd från varandra. På så vis kan t. ex. lätt den sista

Ett nytt material som man såväl i Tyskland som i Danmark ofta ser använt är den s. k. pannplåten. I föreliggande exempel från Holstein är denna pannplåt använd för såväl väggar som tak.

Ur Stav-Wölle: Neues Bauen auf dem Lande.

resten av den kringbyggda skånska gården tvingas att försvinna. Det vore emellertid synnerligen meningslöst att sörja över utvecklingens gang, svarigheten ligger snarare däri, att ett så stort flertal av allmogens byggnader uppföras och projekteras av oskolade byggmästare, som lätt stå handfallna, när problemen tillspetsas. Ett krav, som därför alltmera tvingar sig fram, är att byggmästarna genom undervisning i lämpliga skolor göras mera ägnade för sitt värv. Samfundet för hembygdsvärd har genom Byggmästareskolan på Hvilan liksom genom sina kortare byggmästarekurser visat sig förstå detta. Att byggmästare själva göra detsamma, märks på tillströmningen till skolan. Den dag kanske kommer, då lantbrukarna själva lära sig förstå värdet av att vända sig till en kunnig fackman, men i alltför många fall anses detta ännu som en onödig lyx.

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Berättelse över Samfundets för hembygdsvård verksamhet under år 1933.

M E D L E M M A R.

Antalet årligen betalande medlemmar utgjorde vid årets slut 4.020. De ständiga medlemmarnas antal var 22 och de stödjande medlemmarnas 20. Under 1933 har en ny korporativ medlem tillkommit, nämligen Jönköpings läns hembygdsförbund. De korporativa medlemmarnas antal utgjorde under 1933 38 st.

A R S M Ö T E.

Samfundets årsmöte, det adertonde i ordningen, avhölls i Jönköping under tiden 30 juni—2 juli. Första dagen hölls ombudsmöte. Till att leda förhandlingarna utsågs Samfundets ordförande, direktör O. Lindeberg. Sedan val till styrelseledamöter företagits höll tillsyningslärare A. Forsmark föredrag över ämnet »Hembygdsvårdens organisation», varefter följde diskussion. Årsmötet hölls under ordförandeskap av landshövding C. Malmroth. Sedan stadgenliga ärenden fördragits och val till styrelse företagits höll borgmästare O. Dahlbeck föredrag om Viktor Rydberg. Deltagarna voro därefter inbjudna till lunch av Jönköpings stad. Sedan samlades man till en rundvandring i Jönköpings friluftsmuseum, under ledning av major S. E. Engdahl. Dagen avslutades med gemensam middag. Under lördagen besågs Norra Smålands fornminnesförenings museum ävenledes under ledning av major S. E. Engdahl och en bilfärd företogs till Rumlaborg, Norrahammars kyrka, Taberg, Bottnaryd och Habo, vilka demonstrerades av major S. E. Engdahl, kapten O. Kugelberg och folkskollärare G. Sahlström, m. fl. På söndagen avgick båt med deltagarna ombord till Visingsö,

där Visingsborgs slottsruin besågs under ledning av rektor A. Eckerberg samt Kumlabö ödekyrka, som nyligen restaurerats under ledning av stadsarkitekt G. Pauli, vilken även visade kyrkan. Efter återfärden till Brahekyrkan åhördes gudstjänsten och därefter visades denna kyrka av stadsarkitekt G. Pauli. Efter lunchen gick färden till Gränna. Sedan man besökt Andréemuseet, som demonstrerades av fabrikör A. E. Bolling, voro deltagarna inbjudna till Gränna hembygdsförenings sommarfest, där riksantikvarie S. Curman höll föredrag om »Artur Hazelius, ett 100-årsminne». Till slut samlades man till en gemensam avskedsmiddag å Ribbagården.

S T Y R E L S E.

Styrelsen har under året haft följande sammansättning: direktör O. Lindeberg, ordförande, rådman K. Trotzig, v. ordförande, fil. dr. C. J. Anrick, länsantikvarie E. Festin, rektor K. Hedlund, museintendent S. T. Kjellberg, fröken A. Lindhagen, arkitekt E. Sundahl, förste amanuens S. Svensson, stadsarkitekt S. Westholm, arkitekt J. Akerlund, major H. von Heidenstam och fil. lic. F. Hazelius.

Vid ombudsmötet omvaldes i tur avgående styrelseledamöter, länsantikvarie E. Festin och rektor K. Hedlund. Vid årsmötet omvaldes direktör O. Lindeberg såsom ordförande och de i tur avgående styrelseledamöterna, fröken A. Lindhagen och stadsarkitekt S. Westholm. Riksantikvarieämbetet och Nordiska museet hade utsett såsom sin representant i styrelsen, förste amanuensen Sigfrid Svensson och styrelsen för Svenska arkitektföreningen arkitekt Eskil Sundahl.

De förutvarande revisörerna och revisorssuppleanten, direktör Sven Nissvandt och intendent Torsten Althin samt kansli-råd Henrik Nissen omvaldes.

Skattmästareämbetet har liksom föregående år handfafts av major H. von Heidenstam och sekreterarebefattningen av fil. lic. F. Hazelius. I egenskap av skattmästare är major H. von Heidenstam självskriven ledamot av styrelsen.

ARSBOKEN OCH TIDSKRIFTEN.

Arsbok för hembygdsvård och Tidskrift för hembygdsvård, vilka redigeras av Samfundets sekreterare, ha under året utgått i en upplaga av 6.000 ex., och tillställts Samfundets samtliga medlemmar, varjämte ett flertal gratisexemplar överlämnats till läroanstalter, bibliotek m. m. Liksom föregående år ha årspublikationerna åtnjutit statsanslag.

PUBLIKATIONER.

De under föregående år av arkitekt Rolf Bolin påbörjade mönsterritningarna till egna hem ha på grund av hans död fördröjts, men väntar styrelsen att de kunna föreligga publicerade under innevarande år.

YRKESUTBILDNINGSVERKSAMHETEN.

Föreståndare för Samfundets yrkesutbildningsverksamhet har varit fil. lic. F. Hazelius. Under året har en byggmästarekurs avhållits, nämligen på Tenhults lantmannaskola utanför Jönköping. Kursen pågick under tiden 19—28 april och besöktes av 10 elever. Såsom lärare tjänstgjorde arkitekt G. Beijer och ingenjör G. Nordstrand.

Av Kungl. Skolöverstyrelsen utsedd inspektör var föreståndaren för lantmannaskolan K. O. Runefors.

Vid Samfundets byggmästareskola i

Akarp pågick den sjunde årskursen 9 jan.—1 april. Skolan besöktes av 18 elever. Under året tjänstgörande lärare ha varit: arkitekt G. Beijer (byggnadslära med byggnadsritning), fil. mag. E. Christoffersson (gymnastik), fil. lic. F. Hazelius (svenska byggnadsskickets historia och hembygdsvård), lektor I. Ingemansson (bokföreläsning och yrkeslagstiftning), fil. kand. O. Levander (svenska språket med affärskrivning), arkitekt Th. Roos (byggnadsritning), fil. d:r G. Sjöström (matematik och fysik).

Ett stipendium å 100 kr. har utdelats av Cimbrishamns Tegelbruks A.-B. och 7 st. elever ha erhållit stipendier å 100 kr. vardera av Samfundet. Räntefria studielån om belopp växlande mellan 200 och 250 kr. ha utdelats till 4 st. elever.

Inspektör för byggmästareskolan har varit rektor E. Ingers.

I likhet med föregående år har Samfundet för sin yrkesutbildningsverksamhet uppburit statsanslag. Av Skolöverstyrelsen förordnad inspektör för dess ekonomiska förvaltning har varit kommerserådet Axel F. Enström.

Samfundet har i samarbete med Kronobergs läns hushållningssällskap anordnat en byggnadskurs i Växjö under dagarna 10—12 april. Kursen besöktes av 12 elever.

BYGGNADSBYRÅN

Vid årets början förestods byrån av arkitekt Rolf Bolin och efter hans död från den 1 april har arkitekt Robert Berghagen varit föreståndare.

Under året hava handlagts sammanlagt 56 ärenden. Av dessa har ett uppdrag varit av större omfattning gällande ombyggnad av en folkhögskola, vilket arbete fortgår även under 1934. Flertalet ärenden hava självfallet gällt ritningar till egna hem och nedanstående tabell utvisar fördelningen på olika storleksgrupper:

Ritningar till enfamiljshus	31 st.
» » tvafamiljshus	6 »
» » sportstugor	10 »
» » ombyggnader	4 »
» » byggnader av annat slag	4 »
	<hr/>
Summa	55 »

Den byggnadskonflikt, som under hela året har rätt har menligt inverkat på byggnadsbyråns verksamhet. Den påräknade inflyttningen i nya lokaler i Centrum har till följd av konflikten ej kunnat äga rum utan har byrån förhyrt provisoriska lokaler i Kungsgatan 8 tillsammans med Byggnadsmaterialutställningen. Detta provisorium, för vilken reklam ej kunnat drivas, har också bidragit till det stillestånd som för närvarande råder i byråns verksamhet.

BYGGNADSTEKNISKA MATERIALUTSTÄLLNINGEN.

Utställningen, som under år 1933 förestatts av ingenjör Gösta Nordstrand har under denna tid fortgått enligt fastställt plan och omfattat samma antal utställare som förut. Liksom tidigare har utställningen varit flitigt besökt och kostnadsfria föreläsningar ha hållits för allmänheten. Dessutom har utställningens föreståndare haft demonstrationer för olika tekniska skolor samt för andra organisationer.

Samtidigt med att kontraktet med husägaren till Kungsgatan 35 utgick den 1 oktober beslöts utställningens överflyttande till Kungsgatan 8 varvid kontrakt om den nya lokalen tecknades med A.-B. Huvudstaden av ordföranden och stadsarkitekt Westholm. Styrelsen uttalade såsom den lämpligaste åtgärden att utställningen med de risker som vore med den förenade övertogs av ett för ändamålet bildat bolag, inom vilket Samfundet finge det inflytande, som kunde anses behörigt i samband med byggnadsbyrån. Sedermera

har styrelsen överlåtit byggnadsmaterialutställningen som en löpande rörelse med tillgångar och skulder till ordföranden och stadsarkitekt Westholm, som välvilligt åtagit sig att driva utställningen intill dess det beramade nya bolaget hinner bildas och vid överlåtelsen till detsamma på bästa sätt bevaka Samfundets intressen gentemot detta bolag.

E K O N O M I.

Den ekonomiska ställningen vid 1933 års slut framgår av nedanstående tablå.

Vinst- och Förlusträkning.

Inkomster

Medlemsavgifter	22,163:—
Yrkesutbildningsverksamheten:	
Statsanslag	4,300:—
Övriga inkomster	5,471:56
	<hr/>
9,771:56	
Arsboken och Tidskriften:	
Statsanslag	1,000:—
Annonser m. m.	1,677:50
	<hr/>
2,677:50	
Övriga publikationer	479:75
Byggnadstekniska materialutställningen	21,823:91
Byggnadsbyrån	5,017:67
Lotterimedel	10,000:—
Räntor	130:63
	<hr/>
Summa kronor	72,061:02

Utgifter.

Yrkesutbildningsverksamheten	13,931:60
Arsboken och Tidskriften	14,000:05
Övriga publikationer	2,693:39
Byggnadstekniska materialutställningen	19,451:83
Byggnadsbyrån	5,462:67
Allmänna omkostnader; (avlöningar, propaganda, hyror, resor, porton m. m.)	13,577:38
Avskrivit å diverse debitorer	58:90
Kapital-Konto, överskott	2,885:20
	<hr/>
Summa kronor	72,061:02

Ingående Balansräkning.

Tillgångar	
Innestående å bank	14,478: 09
Studielånens-Konto	1,537: 50
Förskottregleringskonto	6,510: 55
Yrkesutbildningsverksamheten, inventariemkonto	1: —
Publikationer	452: —
Sekretariatet, inventariemkonto	1: —
Byggnadstekniska materialutställ- ningen, inventariemkonto	1,600: —
Diverse debitorer	2,462: 35
Summa kronor	27,042: 49

Skulder.

Byggnadstekniska materialutställ- ningen	6,768: 45
Diverse kreditorer:	5,137: 42
Kapitalbehållning	
Lotterimedel	10,000: —
Starbäcksfonden	2,854: 42
Medaljfonden	653: 77
Övrig behållning	1,628: 43
Summa kronor	27,042: 49

Utgående Balansräkning.

Tillgångar	
Innestående å bank	5,705: 69
Studielånens-Konto	1,810: —
Förskottregleringskonto	732: 09
Yrkesutbildningsverksamheten, inventariemkonto	1: —
Övriga publikationer	302: —
Sekretariatet, inventariemkonto	1: —
Diverse debitorer	1,040: —
Summa kronor	9,591: 78

Skulder.

Diverse kreditorer	1,472: 06
Kapitalbehållning:	
Starbäcksfonden	2,934: 09
Medaljfonden	672: —
Övrig behållning	4,513: 63
Summa kronor	8,119: 78

Stockholm i februari 1934.

För Samfundet för hembygdsvård

OTTO LINDEBERG

/ F. Hazelius.

REVISIONSBERÄTTELSE

Undertecknade, som å årsmöte med Samfundet för Hembygdsvård den 30 Juni 1933 i Jönköping blivit utsedda till revisorer för granskning av Samfundets räkenskaper och förvaltning under år 1933, hava nu verkställt sådan granskning och få över densamma avgiva följande berättelse.

Vi hava genomgått Samfundets räkenskaper med därtill hörande handlingar, tagit del av dess protokoll samt inventerat värdehandlingarna och avstämt bankräkningarna, varvid vi funnit allt i god ordning. Räkenskaperna hava genom undertecknad, Nissvandt, försorg blivit underkastade fullständig sifferrevision, vilken icke givit anledning till någon erinran.

I den avgivna redogörelsen för Samfundets verksamhet under det gångna året meddelas Vinst- och Förlusträkningen samt Balansräkningen och äro desamma rätt återgivna ur räkenskaperna.

Då vår granskning icke föranlett till någon erinran, få vi tillstyrka, att Styrelsen beviljas ansvarsfrihet för 1933 års förvaltning.

Stockholm den 20 mars 1934.

Torsten Allthin.   Sven Nissvandt.

M E D D E L A N D E N

Södermanlands län

SÖDERMANLANDS HEMBYGDSFÖRBUND. Fornminnes- och museinämnden inom Södermanlands hembygdsförbund har bl. a. beslutat att för en tid av tre månader inrevarande sommar anställa fil. lic. I. Schnell, Stockholm, att handhava förbundets museala och fornminnesvårdande verksamhet. Arbetet kommer att huvudsakligen förläggas till Nyköping och trakten där omkring.

Nämnden beslöt vidare att lördagen den 1 sept. anordna en instruktionskurs för riksantikvariens ombud inom förbundets verksamhetsområde. Kursen förlägges till Rabystugan på Torekällberget i Södertälje.

Blekinge län

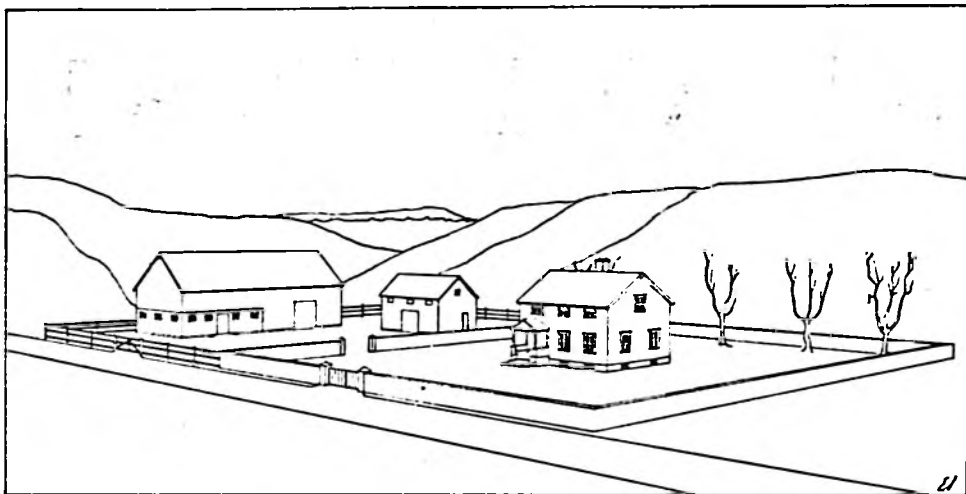
BLEKINGE MUSEI- OCH HEMBYGDSFÖRBUNDS årsmöte avhölls den 10 juni i Ronneby under ordförandeskap av greve Axel Wachtmeister. Innan föredragningslistan genomgicks meddelade ordföranden att förbundet låtit kalla landshövding Sven Hagströmer till sin hedersledamot. Av styrrelseberättelsen framgick bl. a. att i styrrelsen invalts för 1934 såsom nya medlemmar direktör Albin Nilsson, kapten Gunnar Hainer och folkskollärare Sven Öjvind Swahn, samtliga från Karlskrona. Under året har kapten Sigfrid Leander intagit tjänsten såsom intendent. Av landstinget och stadsfullmäktige i Karlskrona har förbundet erhållit ett sammanlagt anslag av kr. 5.500, varjämte man genom ett anordnat lotteri erhållit ett netto av 1.000 kr. För att upprätthålla verksamheten nödgas man även i fortsättningen vända sig till arslagsbeviljande myndigheter, till bankinrättningar, industrier liksom till privatpersoner med anhållan om understöd. Atskilliga nyförvärv ha under året tillförts museets samlingar eller icke mindre än 730 nummer.

Hallands län

LAGAHOLMS FRUSTUGA SOM MUSEUM. Under de numera slutförda konserveringsarbetena på Lagaholms renässansslott invid Laholm har vid friläggningen av borgområdets inre framgått, att åtskilligt mera finns i behåll av byggnaderna än man ursprungligen med ledning av provgrävningen kunnat förmoda. Till följd härav har det ifrågasatts att bibehålla synliga ovan jord de på ändamålsenligt sätt konserverade byggnadsresterna istället för att, såsom ursprungligen avsetts, maskera och med jord täcka över dem, meddelar riksantikvarien till regeringen. Den förnämsta byggnaden, frustugelängan, är dessutom i sådant skick, att den vore värd att intäckas och användas som museilokal för de mycket intressanta grävningsfynden från Lagaholmsundersökningarna. Ett på detta sätt företaget fullföljande av arbetena skulle kosta 12.500 kr. Detta belopp hemställer riksantikvarien att regeringen anvisar för arbetets utförande som beredskapsarbete. Till de nu slutförda arbetena anvisades på sin tid 25.000 kr.

Gävleborgs län

SEGERSTA HEMBYGDSFÖRENING konstituerades vid sammanträde den 15 juni. Den i följd tillsatta interimskommittén hade utarbetat stadgar, vilka föredrogs och antogs efter några smärre ändringar. Föreningen beslöt att ansluta sig till Gästrik-Hälsinge hembygdsförbund och till medlemmar i styrelsen valdes: hrr Svante Hansson, Akre, Olof Larsson, Gäverstabodarna, Gustaf Andersson, Gäversta, Olof Persson, Djupa, komminister E. Forsell samt fruarna Karin Norlander, Byn och Sofia Eriksson, Hullsta.

RITNINGAR TILL LANTMANNABYGGNADER

UTGIVEN AV

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Innehåller fullständiga ritningar, planer, genomskärningar
och fasader till 16 gårdar för olika trakter av Sverige.

Pris kronor 12: —

För medlemmar i Samfundet vid direkt rekvisi-
tion hos Samfundets expedition kronor 9: —.

GRAVKONST

UTGIVEN AV

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Inledning av arkitekt Harald Wadsjö

Innehåller ett 100-tal avbildningar efter nykomponerade gravvårdar och 8 typalfabet med siffror samt dessutom över 150 avbildningar efter gamla gravvårdar, belysande traditionen på detta område. I en särskild avhandling, försedd med över 90 illustrationer, behandlar professor *Helge Kjellin* symboler och emblem å gamla gravvårdar.

Pris kr. 8: 50

För medlemmar i Samfundet vid direkt rekvisition hos Samfundets expedition kronor 5: 50.

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

M E D

ÅRSBOK FÖR HEMBYGDSVÅRD

UTGÖR

DET CENTRALA ORGANET FÖR DEN
SVENSKA HEMBYGDSRÖRELSEN

TIDSKRIFTEN

utkommer med 6 häften årligen, innehållande aktuella problem med meddelanden om hembygdsvårdsarbetet och litteraturöversikter.

ÅRSBOKEN

innehåller sammanfattande skildringar av svensk hembygdsvårds olika sidor, rikt illustrerade och skrivna av fackmän.

MEDLEMMARNA

i SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD
erhålla såväl tidskriften som årsboken gratis.

ÅRSAVGIFTEN **5** KRONOR

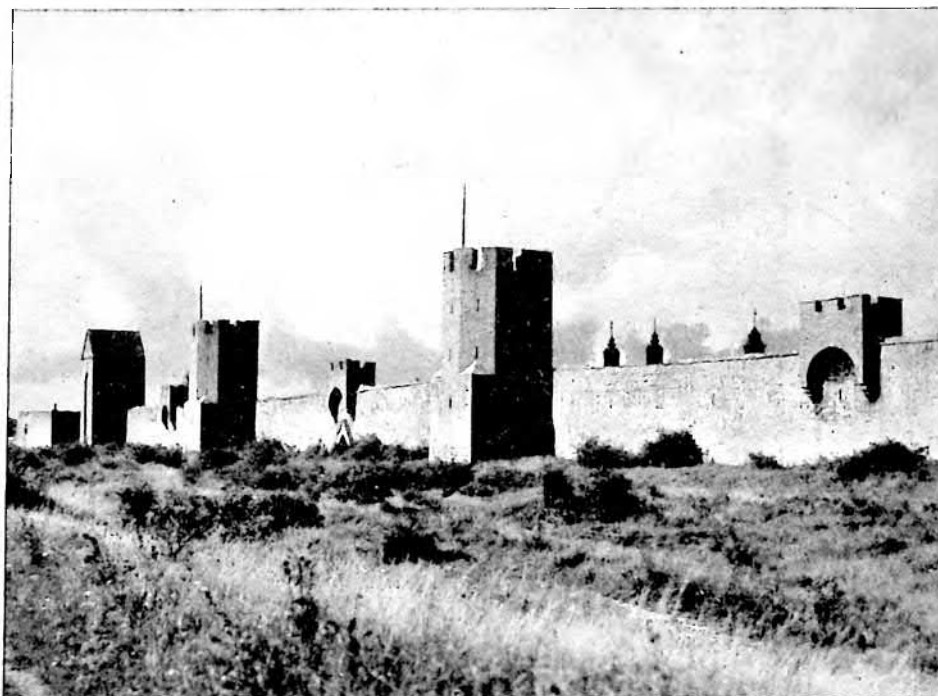
kan insändas under adress Samfundet
för hembygdsvård, Bantorget, 3, Lund.
Postgirokonto n:r 8136.

TIDSKRIFT
FÖR

Stads- och Landskapsförhållanden i Åhus
HEMBYGDSVÅRD

1934

ÅRG, 15

5

1 9 3 4

INNEHÅLL: JOHN NIHLÉN: Aktuella uppgifter för hembygdsrörelsen. *Samfundet*
för hembygdsvård. Meddelanden.

Endast det bästa är gott nog!
Jaga därför med

GYTTORPS
JAKTPATRONER

Om i slottsliknande barockstil

eller av enklare beskaffenhet — ert hus måste alltid brandförsäkras. Er egen trygghet kräver det, era långivare fordra det även.

Städernas Allmänna Brandstodsbolag, som har sitt säte i huset Skeppsbron 20, Stockholm — det är huset mitt på bilden härovan — är en mer än 100-årig institution. Jämte mycket starka fonder har bolaget under sin långa verksamhetstid hunnit samla även en rik erfarenhet i brandförsäkring av svenska stadsfastigheter. Å de låga premierna lämnas för 10 år gamla försäkringsbelopp en *särskild rabatt* av intill 30 %.

Dotterbolagen Svitjod och Gothia meddela brandförsäkring å *allt slags lösegendom* — Gothia jämväl å fastigheter ävensom *ansvarighets-, glas-, inbrotts-, vattenledningsskade-* m. fl. försäkringar.

Huvudkontor:

S T O C K H O L M

SKEPPSBRON 20 - STRANDVÄGEN 5 B

OMBUD I STÄDER, KÖPINGAR M. M.

AKTIEBOLAGET
SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET
LUND

UTFÖR ALLA SLAGS
BOKTRYCKERIARBETEN

FORT, VÄL OCH TILL BILLIGASTE PRISER

BEGÄR KOSTNADSFÖRSLAG

TEL. 275

HEMBYGDSVÄNNER

Ett gott inedel att sprida kännedom om hembygden är VYKORT med avbildningar av fornminnen, naturminnesmärken och vackra utsikter. För Hembygdsföreningar särskilt att beakta, då utgivandet av sådana vykortsserier även lämnar ett gott ekonomiskt utbyte. Alla upplysningar, prov och pris lämnas beredvilligt på begäran.

AB MALMÖ LJUSTRYCKSANSALT
HIPPODRÖMPASSAGEN MALMÖ TEL. 4421, 8280

HARDELL

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

Utgiven av SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

ÅRG. XV, 1934

RED. F. HAZELIUS
RED.-SEKR. ALBERT NILSSON

HÄFTE V

AKTUELLA UPPGIFTER FÖR HEMBYGDSRÖRELSEN

INLEDNINGSFÖREDRAG VID SAMFUNDETS FÖR HEMBYGDSVÅRD OMBUDSMÖTE I
VISBY DEN 4 AUG. 1934.

Av Fil. Dr. John Nihlén

HEMBYGDSRÖRELSEN måste begränsa sina uppgifter för att kunna göra en insats; dess arbete måste bli mera effektivt för att verksamheten ej endast skall bli en tom gest; dess program måste utformas klarare och bestämdare — den skall veta vad den vill!

Att den har en uppgift att fylla är ställt utom allt tvivel, större nu än tidigare. Hela rörelsen har under den sista mansåldern endast varit en inledning. Det egentliga arbetet bör begynna nu; de aktuella uppgifterna äro många och viktiga.

Låt oss då till en början hålla isär den officiella, vetenskapliga kulturminnesvården och den folkliga, frivilliga hembygdsvården, uppbyggen av frivilliga krafter. Det är ingen onaturlig dualism, som behöver skapa slitningar, men en nödvändig gränslinje vars hävdande enligt min mening ger betingelserna för större samarbete och bättre resultat. Verksamhetsområdena måste då och då sammanfalla, viktiga gemensamma uppgifter utföras i samråd; det gäller särskilt fornvården, där staten har övervakningsskyldighet på ett helt annat sätt än i fråga om övriga kulturminnen. Men i stort sett äro de båda organen klart skilda — eller borde och kunde vara det.

De många krafter som på olika håll och med skilda medel arbeta i rörelsens anda skulle enas och samlas i sina uppgifter mer än som hittills skett, och detta borde göras i en organisation, som vore inspirerande, sammanlänkande, smidig och rörlig.

Man bör till en början icke negligera den opposition, som under de senaste åren gjort sig gällande mot hembygdsrörelsen. Den har blottat en likgiltighet eller rent av aversion mot rörelsen och dess tendenser i kret-

sar av olika slag, och utan tvekan har den på många håll försvårat arbetet. Kritiken har skjutit över målet — den har ofta framförts av personer som stått främmande för andan i rörelsen — men till någon del har den varit berättigad.

Bygdens tudelning med gammalgården och dansbanan som samlande, motsatta krafter är på många håll ett faktum, ej sällan beroende på att hembygdsrörelsens män isolerat sig, varit sig själva nog; å andra sidan får man ej glömma att motsättningar av denna art aldrig gå att helt övervinna. Ej heller kan den kritik tillbakavisas, som hävdar att föreningar och småmuséer ägnat sig allt för mycket åt föremålssamlande och död konservering. Gammalgårdar och bygdemuséer ha ofta stått som avskräckande exempel på tråkiga institutioner, till vilka livets pust sällan kommit. Den kampglada ungdomen, verksam i nuet, har man därför ej sällan ställt utanför.

Men i stort sett har kritiken skjutit över målet. Den har stirrat sig blind på överdrifterna, den har ej beaktat de livsdugliga sidorna, ej märkt att en nydaning redan begynt.

Hembygdsrörelsen bör nu i allmänhet ha avslutat sin samlande verksamhet, ett imponerande, frivilligt arbete, som vi kanske ännu ej fullt kunna överblicka. De *praktiska, pedagogiska, folkbildande* uppgifterna tränga sig nu fram i främsta ledet. De göra det av egen kraft och det är av största vikt att rörelsen förstär tidens tecken och går intresset tillmötes, samlande och stödjande.

Det kan och måste diskuteras vilka linjer man härvid bör följa.

Jag börjar med de små och viktigaste enheterna, *hembygdsföreningarna*. Som bekant existerar f. n. mer än 400 dylika sammanslutningar i vårt land och nya bildas för varje år. Några av dessa föra väl en tynande tillvaro och en hel del äro kanske onödiga men oftast äro de resultatet av ett intresse, som rätt inriktat kan skapa bestående resultat. Den värdefulla institution vi redan äga i alla dessa föreningar, bör därför tillvaratagas och utbyggas under lämplig ledning. För både forskning och folkbildning är det av oskattbart värde att ha denna förankring hos folket självt dessa representanter och rapportörer, på olika sätt sakkunniga, i skilda bygder. För hela vår hembygds- och folkbildningsverksamhet utgöra de ett fundament, som ej får raseras.

Uppgifterna för dessa föreningar — jag tänker nu i första hand på den rena landsbygden — äro många och påtagliga. Här skola endast några av dem nämnas.

Hembygdsgårdarna böra i större utsträckning bli samlingsplats för människor, ej endast muséer. Där *rumsinteriorer* finnas skola de naturligtvis

ge en etnologiskt trogen bild av en gammal miljö, men minst lika viktigt är, att man dessutom skapar moderna interiörer, där gammalt och nytt förenats till en syntes, som är brukbar i vår egen tid. De banala, standardiserade hemmen på svensk landsbygd äro en ödslig verklighet. Med små medel skulle här en renässans kunna äga rum. Men i det fallet som i så många andra hjälper inte predikan. Man måste i handling visa vad man vill, skapa färdiga interiörer, visa hur lätt och billigt det går att för en ringa penning rigga upp en gammal soffa eller ett åldrigt skåp, limstryka en vägg, lasera ett bord, skapa hemtrevnad och skönhet utan stor apparat. Hembygdsgårdarna skulle alltid ha sådana mönster och de skulle årligen ha utställningar, »bygge och bo» av den typ som hittills egentligen endast de större städerna begåvats med. Det svenska hemmet är i det stycket mycket försummat.

Samtidigt skulle hembygdsgården — jag återkommer därtill — vara *ett verkligt hem*; i det fallet har man hittills varit för räddhågad. Organisationer med folkbildning på sitt program skulle i gården ha hem och säte, samlingsrum, studierum, bibliotek o. s. v. Den skulle på så sätt bli en levande kraft och en samlingspunkt i bygdens liv. Det är glädjande, att en av våra yngsta och mest lovande ungdomsorganisationer, J. U. F., som också har hembygdsvården på sitt program, tagit upp och förverkligat bygdegårdsidén efter liknande linjer. Man har härvid, där så kunnat ske, valt gårdar med tradition och stil, restaurerat dem pietetsfullt, inrett dem med hänsyn till både gammal och ny tid. Resultatet är i många avseenden storartat. Här yppar sig enligt min mening möjligheter till ett vittgående samarbete. På hur många platser skulle icke hembygdsgården med sina stora tomma utrymmen kunna upplåtas till en bygdegård av detta slag. Dess samlingar skulle naturligtvis bibehållas, men de skulle få maka åt sig och bereda plats åt levande människor och deras verk. Kan icke detta ske finnas andra möjligheter till samarbete, t. ex. vid val av bygdegård, inredning, studieverksamheten o. s. v. Inom J. U. F. ha dessa planer mottagits med intresse och stor förståelse.

En annan linje är den rent *pedagogiska* och det är kanske den viktigaste. Här öppna sig en rad utvägar, vilka kunna följas utan stora resurser. Skolan är ofta medelpunkten i en bygd; den kan och bör vara det också för hembygdsföreningen och inom dess ram och med tillhjälp av dess folk kan den uträtta stora ting utan både hembygdsgård och museum. Dess salar stå öppna för möten och samlingar, dess väggar kunna rymma ett helt bildgalleri från trakten, dess materialrum ha plats för de mindre samlingar, som i undervisningen kunna illustrera bygdens natur och kultur.

En sådan anknytning till skolan håller på att prövas på Gotland. Hembygdsföreningen eller hembygdskommittén — det behöver inte vara någon stor apparat — arbetar med bygdens beskrivning, i ord och bild. I en socken, Stenkyrka, inventeras det äldre beståndet av gårdar; Gotland har en bondearkitektur av särskilt förnäm kvalitet, som det gäller att värna mot onödiga gottköpsstilar. Några av de mest typiska gårdarna få äran att i förstorad fotografisk kopia uppsättas i skolsalen, försedd med en enkel men för barnen och folk i allmänhet upplysande text. En sådan utställning, som gärna kan vara permanent, har betydelse ur flera synpunkter: den binder barnen på ett naturligt sätt vid sin egen bygd, och den skapar bättre förståelse för den förnäma arkitektur, som ännu finnes bevarad på ön, en arkitektur, som i många fall har traditioner från medeltiden och som av okunnighet eller ovist nit och fullständigt i onödan övergivits av många byggmästare. En byggnad som står avbildad i skolan river man inte i onödan! Här har också påbörjats en fotografering av de olika folktyperna, och man har samlat gamla fotografier ur de privata familjealbumen. Det skall dels bli ett arkiv, dels är det meningen att också i detta fall göra en utställning i skolan. De bästa korten och framförallt de som avbilda gamla och nya märkesmän i bygden bli förstorade och hängas upp ovan skolbänkarna. Det kan bli ett ståtligt galleri av bygdens egna store. Naturligtvis skall man inte kasta bort de andra gubbarna; nej, låt gärna Linné och Svedenborg, Karl XII och de andra sitta kvar. Det är inte meningen att uppamma bygdehögfärden. Men låt gärna en och annan bild av afrikanska negerhyddor eller gröna oxur och kor få vika för några enkla bilder av för historien okända men för bygdens liv betydelsefulla människor. Det skapar den rätta förankringen i hembygden, ger den sitt rätta realistiska värde och de rätta utgångspunkterna för fortsatta studier.

Det finnes också andra vägar, vilka vi också delvis försökt på Gotland. En av dessa är *filmningen*. Den nya smalfilmen ger stora möjligheter. Folktyper, arbetsliv, yrken, lekar, festligheter, hemliv, landskap o. s. v. kunna på detta sätt levandegöras. Det skapar ett stort intresse i bygden, och det är inte svårt att få medverkande. Det brukar heller inte vara svårt att få folk till fester, då filmen visas. Ett utmärkt sätt att väcka liv i en trakt, där intresset håller på att svalna! Men det bör användas också där intresset är stort, och man har där stora möjligheter att få bra och utförliga serier. Filmerna visas några gånger och sedan läggas de upp i föreningens arkiv — ett brandfritt kassaskåp bör varje förening ha tillgång till. När det gäller filmning är ett länsförbunds organisation till stor nytta. Ett hembygdsförbund kan gemensamt inköpa både filmkamera, som

nu kan fås till ett överkomligt pris, och projektionsapparat, vilken är ganska dyr i inköp. Men en egen vanlig kamera bör finnas hos varje liten förening. Den är ofta viktigare än ett museum i dessa rivningsraseriets tider. En annan metod för folkminnesinsamlingen är *diktafonen*, i vilken man kan låta berättare, gamla kända bygdemän, sångare o. s. v. tala och sjunga. Den kan användas också för upptagning av bygdemål, gamla ramsor m. m.

Det anförda torde vara tillräckligt för att visa hur många nya uppgifter och hur många arbetsmetoder hembygdsrörelsen ännu har. På Gotland är detta arbete särskilt betydelsefullt på grund av uppgifternas mångfald och öns rikedom på kulturminnen. Ur kulturhistorisk synpunkt är ön stor som Lapland, och det fordras sannerligen stor ansträngning för att utföra nödvändigt räddnings- och övervakningsarbete. Där måste ett stort allmänt intresse mobiliseras i bygderna, och det är just det som göres genom de små hembygdsföreningarna. I en del fall göra väl dessa inte så stor nytta, någon eller några komma väl att självdö — det är alltid så med frivilligt, ideellt arbete — men de livskraftiga återstå och det är de som skola verka.

Och — jag återkommer ännu en gång till det — skolorna måste samarbeta med hembygdsrörelsen, ännu mer än de hittills gjort. All hembygdsundervisning först och främst men även undervisningen i t. ex. historia, geografi och naturkunnighet måste ske med utgångspunkt från den egna bygden och dess liv. Det gäller att skapa ett fast och levande underlag för barnens kunskapsinhämtande, att väcka en sund, lidelsefri och vederhäftig kärlek till den egna bygden och den större kulturkrets, som den tillhör. Det är en stor folkuppfostrande uppgift, som både folkbildningens och vetenskapens män böra ha intresse av.

Det är bl. a. på dessa vägar som hembygdsrörelsen skall förnyas. Man skall alltså vända huvudintresset från föremålssamlandet och forngårdsbyggandet till den pedagogiska, folkuppfostrande sidan. Naturligtvis skola samlingarna och museerna ännu finnas, och det är ännu på många håll behov av sådana. Men det får inte bli för många, och all kraft får inte ägnas de döda tingen och deras etiketterande. Ett länsmuseum och för större bygder centrala hembygdsmuseer är fullt tillräckligt. De böra skötas av starka hembygdsföreningar med män och pengar, det förra viktigast! Även de små föreningarna kunna och böra ha små samlingar — det är inte så farligt, som mången tror. Men de böra inte vara permanenta. Några för bygden typiska inredningar och lämpliga föremål för undervisningen i skolan är nog. Vad som kommer därutöver bör föras vidare till det större museet. Strunt, om inte en sådan fördelning skulle

kunna ske utan större svårigheter. Hembygdsföreningarna, särskilt de små och de nya, böra vaka över att inga kulturhistoriskt värdefulla föremål försvinna — sådant händer nämligen ännu och ganska ofta — lägga vantarna på dessa och gärna lagra dem tills vidare. Föremålen äro i varje fall säkrare i en hembygdsförening än om de ligga och slänga i uthus och bodar eller vandra den vanliga vägen ut i handeln.

Hembygdsrörelsen har alltså tillräckligt med aktuella och särpräglade uppgifter för att icke slå sig till ro. Dess nya skede har anknytningar långt bakåt i tiden. I viss mån kan rörelsen sägas vara ett romantikens barn — det konstateras ofta med en föraktlig biton — men i vidare bemärkelse har den sina rötter mycket djupare. Den finns som tendens under upplysningstiden med sin förnäma kultur- och hembygdsvård, rationell, mångomfattande och framgångsrik. Den har då kontakt med kontinenten och bäres främst av den bildade klassens vakna intresse. De praktiska värven — jordbruk, husbyggnad, trädgårdsodling — gå hand i hand med de mera teoretiska — antikstudier, fransk bildning, folkuppfostran. En god folkförsörjning och en sund folkbildning voro de dominerande intressena i Gotlands ekonomiska sällskap, bildat 1791 (landets första hushållningssällskap), vars storstilade, tidspräglade program också innehöll hembygdsvård; flera sockenbeskrivningar tillkommo t. ex. på sällskapets initiativ. Mot denna rationella tid med ett starkt kombinerat intresse för praktiska och andliga ting, i många stycken lik vår, ha vi nytta av att blicka tillbaka; den har ej få lärdomar att ge oss.

Även om romantiken och dess efterklang, sekelslutets punschpatriotism, bygdenationalismen har fått vika för efterkrigsårens nyktra, framåtriktade människa, har »den förstelnade hembygdsrörelsen» sin uppgift att fylla. Hembygdsrörelsen ligger djupare än dessa tillfälliga strömningar och den har *inte* sett sina bästa dagar. Det är först nu, som den skall sätta in, det är nu den behövs och nu den har förutsättningar att lyckas. Resterna av den gamla materiella kulturen ha samlats i ladorna och det är på sina håll inte mycket mer att göra. Den andliga kulturens kvarlevor äro ännu ej höstade och det är ännu ett stort och viktigt räddningsarbete som återstår. Men det viktigaste är att levandegöra det livskraftiga, att försöka skapa en särpräglad, personlig och lödig kultur i de olika bygderna och att göra detta i klar opposition mot de talrika förflackande tendenserna och under samarbete med bygdens eget folk. Det är ett stort och betydelsefullt program, som alla krafter kunna enas om. Saktmod och splittring är farliga saker just nu. Enighet och framåtanda är vad som höves oss.

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Samfundets för hembygdsvård årsmöte den 4—6 augusti 1934.

De flesta deltagarna i Samfundets årsmöte — det nittonde — anlände till Visby lördagen den 4 på morgonen med Stockholmsbåten. Dagen till ära voro flaggorna hissade runt ringmuren och även offentliga och enskilda byggnader flaggade. Programmet hade uppgjorts i samråd med Gotlands Turistförening, som på ett utmärkt sätt ordnat de praktiska detaljerna. Liksom fallet varit vid de flesta föregående årsmötena gynnades även detta av ett underbart väder och deltagare hade infunnit sig från Norrbotten i norr och Skåne i söder från Uppland i öster och Värmland i väster.

På lördagen hölls ombudsmöte i Läroverkets aula kl. 9, varvid valda ombud representerade till Samfundet korporativt anslutna förbund. Till att leda förhandlingarna vid ombudsmötet utsågs Samfundets ordförande, direktör O. Lindeberg. Till justeringsmän för dagens protokoll utsågos direktör Lindeberg och rådmän Trotzig. I tur avgående styrelsemedlemmar voro intendent Sven T. Kjellberg och folkhögskollärare Fritjof Hazelius. Vid förrättat val omvaldes till styrelsemedlem herr Hazelius och istället för intendent Kjellberg, som av sagt sig uppdraget, landsantikvarie Bertil Waldén, Örebro. Därefter höll fil. d:r John Nihlén föredrag över ämnet »Aktuella uppgifter för hembygdsrörelsen», vilket återfinnes in extenso i början av detta häfte.

Vid den efterföljande diskussionen yttrade sig J. U. F:s studielärare lektor L. Bolin, Falun. Han framhöll nödvändigheten för folkbildningsarbetet att bygga på hembygdens grund och ansåg, att Samfundet måste ta hand om det spirande hembygdsintresset i de folkliga föreningarna ute i bygderna, ej minst J. U. F.,

annars måste de arbeta på egen hand. J. U. F. har redan över 40 bygdegårdar, där man försöker binda samman det levande med det förgångna, och talaren utvecklade betydelsen av såväl deras förekomst som av det arbete en hembygdsförening kan utföra för att sätta folk i arbete, som intresserar dem, ger deras liv innehåll o. s. v. och för att utnyttja människors fritid i hembygdsvårdens och naturskyddets tjänst. Länssarkitekt M. Dahlander, Säter, ansåg vad doktor Nihlén anfört vara utomordentligt betydelsefullt och fann hans program fullt klart. Man bör emellertid ej döma hembygdsföreningarna för hårt, om de lägga huvudvikten vid samlaget. Det var dock deras första uppgift, och detta arbete har utgått från folket självt. Det gäller att länka in utvecklingen på rätta vägar. När det talas om att bygga i gammal stil, så får man komma ihåg, att det gamla materialet ej längre finns, men å andra sidan gå funktionalismens förespråkare ofta till överdrift. Det gäller att förena funktionalismen och den gamla byggeformen och sålunda åstadkomma en byggnadsform, som ej svär mot bygdens karaktär men ändå är fullt ändamålsenlig. Talaren, som prisade det arbete, som Samfundets byggnadsbyrå utfört, hemställde, att denna sak måtte tas under allvarlig omprövning. Major A. Zetterling, Tingstäde, anförde sina erfarenheter av hur bygdebefolkningen — troligen ej minst tack vare hembygdsföreningen — småningom slagit om från likgiltighet till intresse för utforskandet av det intressanta bulverket i Tingstäde träsk och anslöt till föredragshållarens riktlinjer. Doktor E. Bergman, Eskilstuna, anslöt sig till det väsentliga i föredraget men betonade, att det icke räcker med ett centralmuseum för en provins för att hålla intresset för hembygdsrörelsens uppgift vid makt. Mindre

hembygdsföreningar med egna gammalgårdar ha i det avseendet en stor uppgift att fylla. Hembygdsrörelsen hade nu växt ut till en verklig folkrörelse, som ej blott bör samla gamla saker utan även verka fostrande på barnen och bygga upp nytt på det bästa av den gamla kulturen. Doktor Nihlén ansåg, att man ej borde vara rädd för att bilda hembygdsföreningar, då det borde gå lika lätt som att bilda studiecirkel. Det bör emellertid vara arbetande föreningar, hellre små kommittéer än stora föreningar, där man sätter in alla sockenpampar, om de ha intresse för saken eller ej. Det gäller nämligen att både ta vara på intresset ute i bygderna och att ge hembygdsföreningarna en huvudorganisation för ett fruktbarande samarbete. Doktor Nihlén kom även in på frågan om nöjeslivet och förklarade sig, ehuru icke moralist, reagera mot den själens och kroppens försumning, som det moderna dansbaneeländet medför. Han ville, att hembygdsrörelsen modigt själv skulle ta hand om dansen, låta ungdomen dansa på dansbanor vid bygdegårdarna, där även sockenpamparna, ja, varför inte också landshövdingen och biskopen kunde vara med. Intendent N. Alenius, Uppsala, påpekade bristen på kvalificerade ledare för arbetet i hembygdsvärdens tjänst. Folkskollärarna torde ha de största förutsättningarna att bli ledare, men de måste få en speciell utbildning för detta ledarskap. Doktor Bergman ivrade också för att hembygdsföreningarna skulle försöka bidra till att hålla nöjeslivet uppe på ett högt plan. Han påpekade därjämte vikten av att hembygdsföreningarna hölle kontakt med landsmän utanför det egna landskapets och landets gränser. Lektor Bohlin betonade i ett följande yttrande betydelsen av en kontakt mellan olika bildningsorganisationer på samma ort. Där en hembygdsförening ej kunde komma till stånd, borde åtminstone en hembygdsnämnd el. dyl. bildas för samarbete. Vad intendent Alenius påpekade angående

ledareutbildningen, ansåg lektor Bolin, att seminarierna mycket väl kunde taga sig an uppgiften och han förordade en hemställan härom från Samfundets sida.

Riksantikvarien S. Curman påpekade risken av att man vid behandlingen av frågan dragit in hembygdsrörelsen i hela dess vidd, och undrade om det icke vore nödvändigt att göra klart för sig begränsningens betydelse. En hembygdsrörelse kan ha ofantligt många skilda uppgifter, men allt kan ej direkt kallas hembygdsvärd och det torde vara omöjligt att finna personer eller organisationer, som kunna ta sig an samtliga dessa skiftande uppgifter. Här som på så många andra områden måste man tänka sig ett samarbete mellan olika personer och föreningar. Samfundet bör kanske — i enlighet med sitt namn — koncentrera sig på värden av hembygden men detta utesluter icke att ett samarbete upprätthålles med ungdomens bildningsorganisationer o. dyl. Det gäller att koncentrera sig, man bör ej släppa ut vattnet på för stora ytor. Riksantikvarien sade sig ej vara blind för betydelsen av alla dessa s. a. s. andra områden av hembygdsvärden, som bör åligger Samfundet. I detta sammanhang ville han särskilt fästa uppmärksamheten vid vad arkitekt Dahlander yttrat om den nuvarande omgestaltningen av bygdernas utseende genom byggnadsverksamheten. När Samfundet en gång bildades, var det nog främst med tanke på att göra en hembygdsvärdande insats på detta område, och här har förbundet fortfarande en stor uppgift genom att lämna råd och anvisningar. Även det oerhörda vägbyggandet, som sker utan hänsyntagande till tradition och kultur ingriper starkt på bygdens utseende. Här menade riksantikvarien att verkliga våldsdåd begåtts. Hela frågan om bygdens utseende och utformning bör ses även från hembygdsvärdens synpunkt. Det finns viktiga uppgifter, som fordra, att vi göra något och göra det snart.

Efter en kort paus öppnades officiellt årsmötet av ordföranden, direktör Lindeberg, på vars förslag vice ordföranden i föreningen Gotlands fornvänner, rektor Steffen i landshövding Rodhes frånvaro utsågs att leda dagens förhandlingar. Till vice ordförande utsågs direktör Lindeberg. Mötet beslöt att avsända hyllningstelegram till Samfundets hedersordförande H. K. H. Kronprinsen, å vilket svar sedermera ingick.

Rektor Steffen hälsade å Gotlands fornvägners vägnar årsmötets deltagare välkomna i ett anförande, där han berörde det gotländska fornminnesarvet och dess utforskande genom tiderna och slutade detta med följande ord: »Vi äro var och en i sin stad berättigade att vårda vårt eget, framför allt att göra det själv och bevara det själv i vår egen omgivning och skapa nytt, där det behöves, men icke i blindo utan på det beständes och traditionellas grund, så att vi åt framtiden rädda det mesta möjliga av forntiden, av minnen och obefläckad natur. Och härvid äro vi visserligen villiga att utan småsinnad bygdepatriotism mottaga råd, anvisningar, moraliskt och estetiskt stöd av andra, både från de högsta fornvärdande myndigheterna och från sammanslutningar av erfarna, kunniga och ideellt sinnade personer såsom Samfundet för hembygdsvård, vars förhandlingar och övriga åtgöranden jag är säker om att Gotlands folk skall följa med respekt och uppmärksamhet och härmed hälsar jag Eder alla såväl Samfundets medlemmar som övriga deltagare välkomna till detta Samfundets för hembygdsvård nittonde årsmöte.»

Därefter hölls föredrag av intendent Th. Erlandsson, skaparen av hembygds-museet i Bunge, ett av de mest betydande i Sverige. Han talade om *Gotländsk kulturminnesvård* och redogjorde för de åtgärder, som vidtagits för att skydda och vårda de gamla minnena av den gotländska kulturen, särskilt på landsbygden.

Efter föredraget behandlades de i stad-

garna föreskrivna ärendena. Styrelse- och revisionsberättelse för 1933 godkändes och ansvarsfrihet beviljades. Före styrelsevalet meddelades, att riksantikvarierna och Nordiska museet som sin ledamot i styrelsen utsett förste amanuensen vid Nordiska museet Sigfrid Svensson och styrelsen för Svenska arkitektföreningen arkitekt Eskil Sundahl. Ombudsmötet, hade som redan nämnts, tidigare utsett folkhögskollärare Fritjof Hazelius och landsantikvarie Bertil Waldén och för mötet återstod att välja vice ordförande och två ledamöter. Till vice ordförande återvaldes enhälligt rådmän Karl Trotzig och likaså de två andra i tur avgående styrelseledamöterna, nämligen fil. d:r C. J. Anrick och arkitekt John Akerlund. I egenskap av skattmästare är major H. von Heidenstam självskriven ledamot av styrelsen. Till revisorer valdes direktör Sven Nissvandt och intendent Torsten Althin samt till suppleant konsul K. G. Almén.

Från Örebro läns hembygdsförbund förelåg inbjudan till Samfundet att avhålla årsmötet 1935 i Örebro och beslöt årsmötet med tacksamhet antaga denna inbjudan.

Till justeringsmän för årsmötets protokoll utsågos direktör Lindeberg och rådmän Trotzig.

Efter lunchpausen samlades deltagarna i Gotlands fornsal, vars förhistoriska avdelning demonstrerades av docent M. Stenberger och den medeltida av professor J. Roosval. Därefter företogs en rundtur i buss och till fots genom Visby, vars sevärdheter besågos under sakkunnig ledning.

Dagen avslutades med gemensam middag på Snäckgårdsbaden. Bland gästerna märktes landshövdingenskan Rodhe, biskop Rundgren, stadsfullmäktiges ordförande, riksdagsman Svedman och ordföranden i schweiziska förbundet för hembygdsvård, hovrättspresidenten G. Boerlin, Basel. Söndagen och måndagen ägnades åt utfärder runt Gotland under ledning av d:r Nihlén.

Söndags morgon kl. 9 samlades deltagarna till en färd genom södra Gotland. Under färden besågs först den intressanta skeppssättningen vid Ansarve i Tofta samt därefter Västergarns och Hablingbo kyrkor. Efter besök vid Katlunds, den största och intressantaste medeltida gårdsanläggningen på Gotland, som nu äges av Gotlands fornvänner, vilka där igångsatt omfattande restaureringsarbeten, gick färden över den intressanta Mästermyr till Hemsse, där fru Rosenblom hade dukat ett frukostbord, som väckte allmän förtjusning. På hemvägen besågs Stånga kyrka och besök gjordes vid hembygdsföreningen Lojsta slott, där särskilt den s. k. Lojsta hall, ett bostadshus från tiden närmast e. Kr., som man sökt rekonstruera på de här bevarade grundmurarna, väckte intresse. Vid Roma kloster ruiner, som därefter besöktes, höll Riksantikvarien ett kort föredrag om cistercienserorden och dess klosterbyggnader med särskilt hänsyn till Roma.

På kvällen var en medeltida stämningstund anordnad för deltagarna i Helge Ands kyrkoruin, varvid sång utfördes av fru Walborg Beer och violinsolo av musikdirektör Friedr. Mehler.

Måndagen gick färden till norra Gotland. Sedan man besett Steninge kyrka och det stora vikingagravfältet vid L. Bjers gick färden längs Kappelshamnsviken med sina gamla kalkugnar samt förbi Fleringe till det kulturhistoriska museet i Bunge, som demonstrerades av dess skapare, folkskollärare Th. Erlandsson. Lunch intogs i Farösund, varefter deltagarna besökte Kylej med dess intressanta raukar och den s. k. Strandridaregården, uppförd 1730 av den beryktade kalkpatronen Johan Ahlbom och nu ägd av Hellvi hembygdsförening. I Tingstade redogjorde major Zetterling för sina intressanta undersökningar av bulverket i Tingstade träsk och demonstrerade de utställda fynden och de av honom utförda modellerna.

Efter återkomsten till Visby samlades

deltagarna till en gemensam middag på Stadshotellet, där ordföranden direktör Lindeberg riktade ett varmt tack till alla dem, som medverkat att göra Samfundets årsmöte så lyckat och givande.

Samfundets för hembygdsvård byggnadsmaterialutställning och dess efterföljare.

Den utställning av byggnadsmaterial, som Samfundet för snart två år sedan anordnade i samband med sin byggnadsbyrå i Stockholm och som pågick till hösten 1933, har sedermera fullföljts under delvis annan ledning och i annan lokal, till den nu uppgått i det företag, som under namn av A.-B. Byggtjänst öppnat permanent byggnadsmaterialutställning av betydande matt i Centrumbyggnaden vid Kungsgatan.

Samfundet har därvid tillförsäkrat sig lokal för sin byggnadsbyrå i samband med den stora utställningen och kommer därigenom att i rikt mått kunna erbjuda sin kundrets de förmåner, som tillgång till en central upplysningsbyrå och ett rikhaltigt åskådningsmaterial bereda. Den nya utställningen avser nämligen att innefatta en i möjligaste mån fullständig samling av de viktigare byggnadsmaterialen och i viss mån även inredningsartiklar, men därjämte kommer där att i pedagogiskt syfte visas illustrationsmaterial till nyaste forskningsrön på byggnadsteknikens, brandskyddets och hithörande områden. Till utställningen är anknuten en föreläsningssal, i vilken f. n. anordnats en tidskrifts- och byggnadsteknisk litteraturmessa, där Samfundet är representerat med en utställning, omfattande förutom tidskriften med årsboken och de båda publikationerna Gravkonst och Lantmannabyggnader även några prov ur den serie nya typritningar, varmed byggnadsbyrån sedan mer än ett år varit sysselsatt och som man hoppas på näret kunna ställa till egnahemsbyggarnes förfogande.

M E D D E L A N D E N

Stockholm

MILITÄRT FRILUFTSMUSEUM PÅ GÄRDET. I samband med planerna på resandet av en minnessten över den militära övningsplatsen på Gärdet har ett projekt uppstått att omkring den s. k. Borgen anlägga ett militärt friluftsmuseum. Det är kapten Y. Rydbeck, som kommit upp med idén och lyckats föra projektet vidare, så att det nu finns stora utsikter att kunna genomdriva det. Man har tänkt sig att i parkområdet kring Borgen gruppera de olika boställstyperna jämte en minnessten och därigenom få fram ett armémminnesmärke inte endast för Ladugårdsgärde utan också över hela det försvunna indelningsverket och därigenom för kommande generationer visa hur krigsmakten under fredliga århundraden levde här i landet. Några intresserade officerare inom garnisonens truppförband och arméfördelningsstaberna ha bildat en kommitté för att föra frågan vidare och arméfördelningschefen general G. Lillichök har tillskrivit föreningen Stockholms fasta försvar med förslag om samarbete.

Stockholms län

DEN PÅ SJÖFAGEL RIKA SJÖN RAVÄLN vid Norrviken norr om Stockholm har, sedan samtliga strandägare givit sitt tillstånd, fridlysts och all jakt samt skottlossning vid sjön är numera förbjudna.

Södermanlands län

HEMBYGDSPÖRENING I V. VINGÅKER. På initiativ av tillsyningslärare Gust. Helén har en hembygdsförening bildats i V. Vingåker. Till interimsstyrelse utsågos friherrinnan Märtha Palmstierna, Skenäs, tillsyningslärare Gust. Helén, nämndeman Ernst Jansson, Vad, bankassör Carl Casse och kontraktsprosten Gunnar Vall.

Östergölands län

BIRGITTAMUSEIFÖRENINGEN I VADSTENA har beslutat att hos vitterhetsakademiens förvaltningsutskott hemställa om föreningens upplösning, varvid dess kapital skulle lika delas mellan Birgittastiftelsen och stadsmuseiföreningen. Dess samlingar skulle i den mån de härstammade från klostret eller klosterkyrkan tillfalla Birgittastiftelsen, övriga stadsmuseiföreningen. Dessutom skulle vid donationen till den senare knytas det önskemålet, att stadsmuseiföreningen i sina stadgar skulle inrycka att den även skulle arbeta för slottets restaurering. Man förutsatte nämligen, att föreningen skulle söka få lokaler upplåtna i slottet.

Jönköpings län

EN HEMBYGDSPÖRENING I MALEXANDER bildades för några år sedan men avsmnade utan vidare. Nu ha på initiativ av kyrkoherde Hylander m. fl. försök gjorts att återuppliva föreningen. Vid sammanträde i slutet av augusti bildades en kommitté för att utarbeta stadgar m. m. Till ledamöter i denna kommitté utsågos kyrkoherde K. Hylander, sammankallande, disponent Elis Wettergren, Stjärnesand, kommunalordf. K. B. Andersson, Landsnäs, skogvaktare Olof Thorzén, Danielshammar, samt trädgårdsmästare Gillis Andersson, Båtnäs.

Skåne

SKANES HEMBYGDSPÖREBUND hemställer till Kungl. Maj:t om anslag av lotterimedel med tillhoppa 350.000 kr. Av beloppet avses 150.000 kr. att tillsammans med tidigare erhållna kr. 50.000 bilda en lönefond för en fackutbildad konsulterande intendent för Skåne och 200.000 kr. till

dagar. Nu kunna Lugnässtenarna inte längre konkurrera med kvarnstenarna av konststen. Minnesfjället är skänkt till Västergötlands fornminnesförening och står under överinseende av en person, som själv varit verksam som kvarnstenshuggare i sina yngre dagar. Utefter hela bergsområdet finnas lämningar efter sådana s. k. fjäll, där man arbetat med kvarnstensämnen.

TROLLHÄTTANS FORNGÅRD. Den planerade forngården i Trollhättan kommer att få sin plats i naturparken vid fal-lens västra strand. För ordnande av anläggningen har en särskild kommitté tillsatts bestående av kamrer Arvid Carlsson, stadsingenjör Karl Pehrsson, elektriker E. Nordén samt förrädsförvaltare J. Detterberg. Början kommer under den närmaste tiden att göras med Fors sockens gamla klockstapel, vilken föreningen erhöll såsom gåva för några år sedan. Senare kommer turen till den gamla ryggåsstugan från Asaka, som föreningen införlivat med sina samlingar. Nästa etapp blir troligen förflyttningen av »Betty Backs» stuga. Denna stuga anses typisk för den äldre bebyggelsen i samhället och har av skolstyrelsen överlämnats till föreningen, som i densamma inrymt en del av sina samlingar.

Västmanlands län

NORBERG FAR ETT ENGELBREKTSRUM. I samband med Engelbrektsfirandet utställdes i Norbergs tingshus en del medeltida kulturföremål och fotografiska kopior belysande bl. a. bergsbruket, byggnadsskicket, heminredningen och dräkt-skicket under Engelbrekts tid. Ett stort antal av dessa utställda föremål ha införlivats med hembygdsföreningens samlingar i den gamla 1700-tals bergsmansgården invid Norbergs kyrka, där man i dagarna inrett ett särskilt Engelbrektsrum.

SÅTERDALEN RÄDDAS FRAN VANDALISERING. Den gamla stridsfrågan om vattenfallet, där estetiska intressen och industriintressen stått emot varandra, synes nu bli löst i samförståndets tecken. Efter många långvariga processer mellan staden och Bispbergs A.-B. om vattenrätten tillerkändes bolaget hos K. M:t rätt att bygga ut hela fallsträckan. Naturskyddsvännerna gjorde energiska ansträngningar att försöka rädda dalen undan vandalisering genom vattenfallsutbyggnaden, men domstolarna togo icke hänsyn härtill. Nu har emellertid bolaget självt gått dessa strävanden till mötes och förklarat sig bl. a. avstå från utbyggnad av den nedre fallsträckan. I gengäld får staden överlåta viss vattenrätt, som ligger ovanför kvarnen.

Jämtlands län

MUSEUM PA FRÖSÖN. Sedan någon tid har Frösö hembygdsförening arbetat på att åstadkomma en samling av gamla Frösö-saker och förvandla gamla biblioteksbyggnaden vid Stocke till ett bygdemuseum. Biblioteksbyggnaden, uppförd 1833 i klassisk stil, har i sommar restaurerats och invigts. I samband med invigningen hade en utställning av skulptur och tavlor med Frösömotiv anordnats. På Frösön upprättades 1578 Jämtlands första skola och 1679 vid Stocke en trivialskola, som 1847 flyttades till Östersund. Biblioteksbyggnaden uppfördes av professor S. Zetterström, som skänkte sitt bibliotek, Jämtlands bibliotek, till skolan. 1910 flyttades biblioteket till Östersund. Vid Frösö trivialskola funnos jämte rektorn tre kollegor och en kollegabostad står kvar strax intill biblioteket. Denna har restaurerats av hembygdsföreningen och skall en gång bli en hembygdsgård, i vilken man skall få en föreställning om hur en läroverkslärare levde på slutet av 1700-talet.

GRAVKONST

UTGIVEN AV

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Inledning av arkitekt Harald Wadsjö

Innehåller ett 100-tal avbildningar efter nykomponerade gravvårdar och 8 typalfabet med siffror samt dessutom över 150 avbildningar efter gamla gravvårdar, belysande traditionen på detta område. I en särskild avhandling, försedd med över 90 illustrationer, behandlar professor *Helge Kjellin* symboler och emblem å gamla gravvårdar.

Pris kr. 5

RITNINGAR TILL LANTMANNABYGGNADER

UTGIVEN AV

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Innehåller fullständiga ritningar, planer, genomskärningar och fasader till 16 gårdar för olika trakter av Sverige.

Pris kronor 12: —

För medlemmar i Samfundet vid direkt rekvisition hos Samfundets expedition kronor 9: —.

SAMFUNDETS FÖR HEMBYGDSVÅRD

BYGGMÄSTARESKOLA

PÅ HVILAN / ÅKARP

(VID MALMÖ)

STATSUNDERSTÖDD LÄROANSTALT UNDER
INSPEKTION AV K. SKOLÖVERSTYRELSEN

ÅTTONDE LÄSÅRET 9 JANUARI-3 APRIL 1934

Byggnadslära med byggnadsritning.

Föreläsningar: Materiallära, konstruktionslära, statik, planlösning, yttre formgivning, inredningsarbeten, värme och ventilation, bostadshygien, kalkylation.

Praktiska övningar: Uppmätning, upprättande av förslag till byggnader, arbetsritningar, arbetsbeskrivningar, kostnadsberäkningar, avvägning och nivellering.

Svenska byggnadsskickets historia och hembygdsvård.

Matematik och fysik.

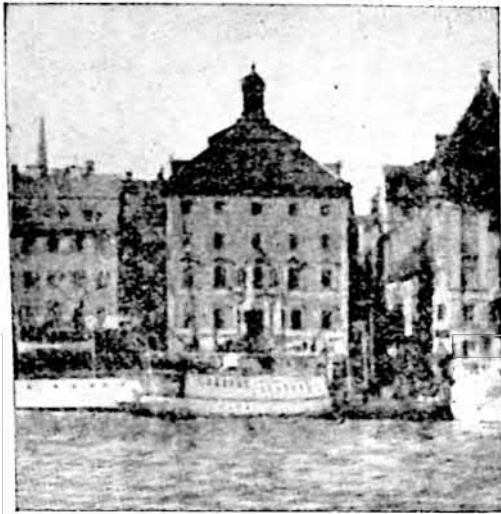
Svenska språket med affärsskrivning.

Bokföreläsning och yrkeslagstiftning.

Stipendier och studielån.

Närmare upplysningar genom skolans föreståndare FIL. LIC. FRITJOF HAZELIUS,
Hasselagård, Åkarp.

Om i slottsliknande barockstil

eller av enklare beskaffenhet — ert hus måste alltid brandförsäkras. Er egen trygghet kräver det, era långivare fordra det även. *Städernas Allmänna Brandstodsbolag*, som har sitt säte i huset Skeppsbron 20, Stockholm — det är huset mitt på bilden härovan — är en mer än 100-årig institution. Jämte mycket starka fonder har bolaget under sin långa verksamhetstid hunnit samla även en rik erfarenhet i brandförsäkring av svenska stadsfastigheter. Å de låga premierna lämnas för 10 år gamla försäkringsbelopp en *särskild rabatt* av intill 30 %.

Dotterbolagen Svitjod och Gothia meddela brandförsäkring å *allt slags löseegendom* — Gothia jämväl å fastigheter ävensom *ansvarighets-, glas-, inbrotts-, vattenledningsskade-* m. fl. försäkringar.

Huvudkontor:

S T O C K H O L M

SKEPPSBRON 20 - STRANDVÄGEN 5 B

OMBUD I STÄDER, KÖPINGAR M. M.

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

Utgiven av SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

ÅRG. XV, 1934

RED. F. HAZELIUS
RED.-SEKR. ALBERT NILSSON

HÄFTE VI

HOLLÄNDSK HEMBYGDSVÅRD – OCH SVENSK

Av Landsantikvarien Bertil Waldén

I FEMTE häftet av denna tidskrifts åttonde årgång (1927) finnes införd en redogörelse för det holländska hembygdsvårdsarbetet, författad av sekreteraren i »Bond Heemschut», arkitekten A. A. Kok. Intresserade hänvisas till denna innehållsrika skildring, som gör det överflödigt att mera ingående relatera de den ifrågavarande verksamheten berörande erfarenheterna och intrycken från den internationella hembygdsvårdsutställningen i Amsterdam våren 1934. Detta har ej heller varit avsikten; såsom i slutorden till min uppsats i fjärde häftet av innevarande årgång angavs, är det för en jämförelse mellan förutsättningar, arbetsmetoder och syften inom holländsk och svensk hembygdsrörelse, som tidskriftens redaktion välvilligt ännu en gång ställt utrymme till mitt förfogande.

Att börja med en parentes: med utställningens »internationella» karaktär var det visserligen si och så beställt. Den var i första hand en holländsk manifestation, avsedd att slå det stora slaget för det egna landets hembygdsvård, vars mönstergilla organisationsformer och effektivitet ju endast kunde framträda desto mera verkningsfullt vid en jämförelse med vad Belgien, Luxemburg, Sydafrika (!) m. fl. representerade nationer visade sig förmå prestera. Stormakterna saknades; likaså exempelvis Norge, Schweiz och Österrike, som förvisso kunde ha haft ett och annat av intresse att bjuda på. Endast Danmark och Sverige bidrogo med kollektioner, som i någon mån — ehuru naturligtvis inte kvantitativt — kunde betecknas såsom jämnspelta med den holländska generalmönstringen.

Utställarnas antal uppgick till ett femtiotal, varav — om man medräknar de koloniala bidragen — i det närmaste nittio procent voro av inhemskt ursprung. Vad man från första stund fick ett starkt intryck av,

var den framträdande roll, som det enskilda initiativet och den frivilliga verksamheten spela i Hollands kulturminnesvård och hembygdsrörelse. Den statliga och av allmänna medel ombesörjda minnesvården är — i all synnerhet vid en jämförelse med svenska förhållanden — av skäligen ringa omfattning, huvudsakligen inriktad på ett tämligen begränsat antal s. k. riksmemorial. I övrigt försiggår det mesta tack vare enskilda sammanslutningar och med anlitande av den privata offervilligheten. De många föreningar, som existera, ha i fråga om program och arbetsmetoder en endast i undantagsfall mera uppenbar likhet med den gängse typen svenska hembygdsföreningar. Den ledande organisationen, »Bond Heemschut», äger ju hos oss sin direkta motsvarighet i Samfundet för hembygdsvård, men till skillnad från detta ägnar det holländska samfundet den antikvariskt och musealt inriktade verksamheten en ganska ringa uppmärksamhet. De talrika stadsföreningarna — Holland är ju i exceptionell grad de gamla, till dels »döda» städernas land — överensstämman förklarligt nog beträffande syften och propaganda med Samfundets S:t Erik och Skönhetsrådets minnesvårdande och smakfrämjande verksamhet i Stockholm. Hit äro att hänföra »Vereeniging Haarlem», »Vereeniging Oud Hoorn», föreningarna i Leiden, Edam och Middelburg m. fl. Rörande de synnerligen tacknämliga kulturminnesvårdande åtgöranden, som kommit till stånd tack vare dessa lokala föreningars initiativ, blev jag i tillfälle bilda mig en uppfattning ej blott på utställningen utan vid åtskilliga besök å ort och ställe.

Så finner man en hel rad sammanslutningar med alldeles speciella uppgifter, vilka som sagt endast i några få fall äro analoga med våra bygdeorganisationers och friluftsmuseianläggningars. Sålunda har föreningen »De Hollandsche Molen» tagit under sitt beskydd de tusentals holländska väderkvarnarna och övervakar, att dessa karaktäristiska inslag i landskapsbilden icke förvanskas utan att man vid nybyggen uppför tilltalande, stilrena och (i den mån den tekniska utrustningen möjliggör det) traditionstroga väderkvarnar, för vilka föreningen propagerar genom typmodeller, mönsterritningar, förvärv av gamla vackra kvarnar o. s. v. Föreningarna »Hendrick de Keyser» och »Menno van Coehoorn» ägna sig åt vården, istandsättandet och utforskandet av den äldre bebyggelsen och i all synnerhet de många ståtliga befästningsanläggningar, företrädesvis från 1500-talet, som finnas bevarade överallt i Holland och vilka i många fall utgöra stolta historiska minnesmärken från befrielsekampen mot spanjorerna.

En krävande, ej minst med tanke på svenska förhållanden förebildlig och intresseväckande uppgift har den »permanenta kommissionen» »De

weg in het landschap» («W. I. L.», vägen i landskapet) tagit på sig. Holland har ju ett oerhört rikt utvecklat kommunikationsväsen, som naturligtvis i våra dagar är underkastat en intensiv förnyelse och utbyggnad. Vi i Sverige, som under det sistförflutna årtiondets perioder av högkonjunktur och — i alldeles särskilt hög grad — depression sett så många gamla vackra vägar spolieras, kunde ha anledning vänta, att något liknande skett i Holland, där man byggt nya vägar i en utsträckning och med ett överdåd, som vi trots allt inte kunna uppvisa maken till. Men nej, de gamla vägarna — i regel kantade av härliga, hundraåriga alléer — betraktas i de allra flesta fall som kultur- och naturminnesmärken av omistligt värde och fredas som sådana. De nya vägarna få söka sig ny terräng, och det är ytterst stränga krav, som ställas på dem, att de skola förlänas en lugn, tilltalande, värdig utformning, som icke förstör eller otillbörligt inkräktar på landskapskaraktären. Det kan nästan tyckas, som om de estetiska synpunkterna skulle gå före de praktiska, men därmed är nog ingen fara, ty ett ändamålsenligare modärnt kommunikationssystem än dessa magnifika, raka, breda, naturligtvis genomgående permanentbelagda holländska autostrador torde man få leta efter även på kontinenten. Det säger sig självt, att även utmed de nya vägarna regelbundet planteras alléer, som i en framtid komma att ge en präktig inramning åt dessa imponerande chauséer. Och var man far fram, spanar man förgäves efter grustag, vanprydande lämningar efter vägbygget — liksom också efter de jätteskyltar och reklamer, som skämma ut så mången svensk landskapsidyll. Och kommer man till dynerna eller till skogsbygden, skall man få se prov på nutida väganläggningar, som icke kunna kallas annat än konstverk, så välberäknat och hänsynsfullt ha de anpassats efter terräng och landskapsmiljö, som åter och åter lockas att i pittoreska aspekter och majestätiska perspektiv avslöja sina mest fördelaktiga sidor.

Vad som ovan sagts om vägen i landskapet kan äga tillämpning även på tal om byggnaden i miljön. Samma måttfullhet, samma hänsynstagande kännetecknar åtminstone det mesta av den högeligen livaktiga holländska byggnadsverksamheten av dags dato. Holländaren kan som bekant minst av allt kallas fantast och slösare, han är en prosaisk, nykter, försiktig och sparsam verklighetsmänniska — men i sin medfödda, sedan generationer nedärvda känsla för skönhets- och traditionsvärden handlar han ofta enligt principer, vilka av det s. k. praktiska livets män hos oss ovedersägligen skulle hänfullt avfärdas som romantiska griller, sentimentalitet och — värst av allt — slöseri med dyra pengar. Kanske kommer det sig därav, att han räknar med värden, som inte kunna omsättas i nu gällande, inte alltför tillförlitliga valutor?

Jag vill anföra ett exempel. I Haarlem finnes ett gammalt vackert porttorn från 1500-talet, jämte katedralen och Frans Halsmuseet stadens stolthet. Där har nu hänt någonting, som inte bara haarlemborna utan en god del av hela landets befolkning betraktar närmast som en nationalolycka. Ett par hundra meter från porttornet har uppförts en stor och ful gasklocka. Invid tornet eller överhuvud inne på stadens gator ser man den knappast, men väl utanför staden märker man från alla blickpunkter, huru gasklockan växer och växer, dominerar silhouetten och totalt slår ihjäl det pittoreska porttornet med dess små smäckra spiror. Över denna vandalism är man nu i snart sagt hela Holland ytterligt uppbragt, och där har vuxit fram en opinion, som väl vid detta laget väl skulle någon mörk natt ha sprängt gasklockan i luften, om inte den risken förefunnits, att porttornet och halva Haarlem följt med vid explosionen. Det torde icke vara uteslutet, att vederbörande under trycket av den allmänna indignationen nödgas att förr eller senare flytta på sin gasklocka. Ett är i varje fall säkert: något liknande tilltag kommer inte att uppårepas annorstädes!

Den fatala gasklockan i Haarlem är en olyckshändelse; att den dessbättre kunde betecknas som ett sällsynt undantag, kunde man lätt nog förvissa sig om. De vattentorn, kraftverk, transformatorer, broar, viadukter, kraftledning, bensinstationer, vägmärken o. a. påtagligt moderna inslag i terräng och bebyggelse, som jag hade tillfälle se, voro nästan alltid diskret inpassade i miljön och av en visserligen utpräglad konstruktiv och funktionell men icke på något vis outrerad eller störande formgivning. Den hänsyn, som ideligen, ideligen tagits till landskapet och bebyggelsemiljön, var uppenbar, omisskännlig och beundransvärd.

»Bond Heemschut», »Hendrick de Keyser» m. fl. på byggnadsvården inriktade sammanslutningar söka dels bereda skydd åt kulturhistoriskt märkliga äldre miljöer och enstaka byggnader, dels även tillhandaga den aktuella byggnadsverksamheten med stöd, råd och anvisningar i syfte att förebygga främmande och störande inslag i den nya bebyggelsen. Ett kraftigt bistånd kan man härvid påräkna i de på sina håll mycket stränga byggnadsförordningarna, som lämna betydligt snävt spelrum åt den individuella byggmästarfantasi. I vissa kommuner existera med anmärkningsvärt stor maktfullkomlighet utrustade välfärdsutskott, närmast motsvarande Stockholms Skönhetsråd, med representanter för de lokala myndigheterna, arkitekter och byggföretagare. I storstäderna, där mäktiga aktiebolag och bostadsföreningar handhava den i påfallande hög grad enskilda byggnadsverksamheten, ha i dessa »skönhetsråd» enrollerats landets skickligaste arkitekter, vilket fört med sig, att exempelvis Amster-

dam och Haag kunna uppvisa en vittomfattande modärn bebyggelse, som i fråga om planmässighet samt monumental och smaksäker utformning torde kunna räknas bland det allra bästa åtminstone vår världsdel äger att f. n. bjuda på¹⁾). Till småsamhällellas och landsbygdens tjänst fungera överallt av de hembygdsvårdande organisationerna upprättade byggnadsbyråer samt enskilda arkitekter.

Den enligt mitt förmenande föredömliga, sunda och sansade utveckling, som den intensiva modärna byggnadsverksamheten i Holland åtminstone i stort sett företer, är naturligtvis ej uteslutande de till hembygdsvårdens fromma verkande sammanslutningarnas förtjänst. Snarare äro dessa organisationer att beteckna som mer eller mindre självfallna exponenter för ett helt folks omdöme, smak och intentioner. Den till synes svårförenliga, i själva verket ytterst befruktande blandning av betänksam konservatism och djärv modärnism, som kan sägas utgöra ett konstituerande grunddrag i den holländska folkkaraktären, kommer i alldeles särskilt påtaglig grad till synes just på detta område. Det mesta nya som bygges kan anses vara en modifierad funktionalism, som funnit sig själv, funnit sin nationella art och uttrycksform och som förvånansvärt väl samsas med den traditionella byggnadsstil, som sedan renässansen varit nära nog den enda och allenahärskande i Holland. I ett tankeexperiment, som låter en smula fantastiskt, skulle man kunna plocka ut ett hus från vart och ett av århundradena 1500—1900, rada upp dem bredvid varandra utmed en gata — och det hela skulle ändå verka lugnt, enhetligt och omisskännligt stilbefryndat.

För all del, på vissa punkter måste man ju komma med nog så berättigade motsägelser, reservationer och kritik. De restaureringsprinciper, som ännu tyckas på flera och även högst officiella håll vara de gällande, föreföllo stundom vara av den art, som tillämpades i Sverige för en 25—30 år sedan, men knappast senare. Och åtskilliga av de arkitekter, som lyckliggöra holländska egnahemsägare och villabyggare med tillbörligt nationella och traditionella mönsterritningar, skulle nog inte ha funnit någon vidare marknad hos oss i Sverige på de senaste 15—20 åren. (Se t. ex. illustrationerna å s. 149 till Koks ovannämnda uppsats i h. 5, 1927!) På det området ligga nog vi svenskar — åtminstone genomsnittligt taget — ovedersägligen någon hästlängd före.

Åtskilligt skulle vara att tillägga, särskilt om den intensiva, enligt svensk måttstock kanske stundom en smula billiga och naiva men förden skull säkert inte mindre effektiva propaganda i hembygdsvårdande syfte

¹⁾ Undertecknad har mera ingående behandlat dessa förhållanden i en artikel i Stockholms-Tidningen Stockholms Dagblad ²¹/₆ 1934, vartill intresserade hänvisas.

som bedrivs av sammanslutningar sådana som bl. a. föreningarna »för befordran av hembygdsvårdstanken bland ungdomen», »för skolträdgårdar och planteringar», »för skydd av naturmonument», »Det utrechtska landskapet», »Det gelderska landskapet», »Gelderska föreningen till befordran av bibehållandet av skönheten på landsbygd och i stad», »Nederländska hedförbundet», »Det nederländska friluftsmuseet», »Bygge- och bostadsvård» samt sist men icke minst A. N. W. B. och K. N. A. C., de holländska motsvarigheterna till vårt lands S. T. F. och K. A. K.

Vill man söka att i en sammanfattande formel uttrycka dessa många organisationers och all denna propagandas strävanden kan en dylik te sig ungefär sålunda: det gäller se till, att den nutida utvecklingen, i den mån den berör landskapet och bebyggelsen, får en sådan karaktär, finner sådana former, som icke spoliera, vandalisera eller förrycka de värden vårt land äger i fråga om naturskönhet samt historiskt eller konstnärligt värdefulla miljöer.

Eller i ett slagord —: *schut uw heem!*

»*Schut uw heem!*» — det var inte bara utställningens väl funna motto, det är också hela den holländska hembygdsrörelsens ledande paroll. Ordens makt över tanken är gunås beaktansvärt stor; det hade måhända icke varit ur vägen, om även den svenska hembygdsrörelsen haft att tillgå någon suggestiv devis, lämplig som propagandates, ej minst för ett fälttecken vid en mellanfolklig konfrontation. Nu blev därav intet; och kanske var det bäst så. Det är nämligen inte så lätt att i lapidarisk och expressiv form ge klaven till den svenska hembygdsrörelsen, vars ideologi mera sällan kännetecknats av stringent tankeklarhet men desto oftare av känslotänkande. Nå, alltid hade man ju kunnat citera

»den dag kan gry, då allt ditt guld ej räcker
att forma bilden av den svunna tid...»

— men det är en reflexion, inte en appell. Gör man ett försök att konvertera detta hovsamma memento i ett kategoriskt imperativ, i en positiv anmaning, så kan man — försåvitt man samtidigt vidhåller kravet på att kontentan i det hela skall äga resonans i ett faktiskt skeende — knappast finna på något klyftigare än detta: *bygg med det snaraste ett hembygdsmuseum!*

Våra holländska värddar aldrig ens antydde önskvärdheten av att vi borde skylta med något dylikt tänkespråk som motsvarighet till deras städse återkommande »*Schut uw heem!*» Men jag är icke så alldeles säker på, att ej en och annan hade några funderingar i den vägen, må vara icke syftande till någon antites i stil med ovanstående, naturligtvis ganska

TIDSKRIFT
FÖR
HEMBYGDSVÅRD

Utgiven av Samfundet för Hembygdsvård

FEMTONDE ÅRGÅNGEN 1934

Red. F. Hazelius
Red.-sekr. Albert Nilsson

INNEHÅLL

	Sid.
UPPSATSER:	
GOTTFRIED BEIJER: Byggnadskonsten på landet	31
NILS A. BLANCK: Landsbygdens byggnadsproblem	1
EMANUEL BERGMAN: Svenska hembygdsföreningar i Chikago	6
JOHN NIHLÉN: Aktuella uppgifter för hembygdsrörelsen	59
BERTIL WALDÉN: Sverige på Amsterdambutställningen 1934	43
BERTIL WALDÉN: Holländsk hembygdsvård — och svensk	73
 LITTERATUR:	
CARL-MARTIN BERGSTRAND: Kulturbilder från 1700-talets Västergötland. Anm. av A. N.	57
Blekingeboken. Blekinge musei- och hembygdsförbunds årsbok 1934	14
Dalarnas hembygdsbok 1933	27
Dalarnas hembygdsbok 1934	58
SIGURD ERIXON o. SIGURD WALLIN: Svenska kulturbilder XI—XII. Anm. av Johan Götlind	26
Falbygden 2 utg. av Falbygdens hembygds- och fornminnesförening genom Johan Götlind	26
Fryksände förr och nu. 3. Skriftserie utg. av Fryksände hembygdsförening	26
Från By sockengille VIII.....	27
Gammal Hälsingekultur. Meddelanden från Hälsinglands fornminnessällskap	27
Købstadsmuséet »Den gamle By». Anm. av A. N.	56
Lustgården. Årsskrift för Föreningen för dendrologi och parkvård	57
Mäster Gudmunds gilles årsbok 1933.....	14
Norrbottnens läns hembygdsförenings årsbok 1932—1933	27
Norrbottnens läns hembygdsförenings årsbok 1934	58
Sörmlandsbygden. Södermanlands hembygdsförbunds årsbok 1933.....	14
Sveriges natur. Svenska naturskyddsföreningens Årsskrift. Anm. av A. N.	57
Vår bygd. Hallands hembygdsförbunds Årsskrift 1934.....	26
Värmland förr och nu, 1933	14
Värnamo hembygdsförenings Årsskrift 1933	26
Värnamo hembygdsförenings Årsskrift 1934	57
Västmanlands fornminnesförenings Årsskrift XXII, 1934.....	58
Insänd litteratur	27, 84
 SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD:	
Byggmästareskolan i Åkarp	14
Anslag ur lotterimedel.....	14
Program för Samfundets för hembygdsvård årsmöte i Visby den 4—6 augusti 1934	15
Berättelse över Samfundets för hembygdsvård verksamhet under år 1933	38

Samfundets för hembygdsvård årsmöte den 4—6 augusti 1934.....	65
Samfundets för hembygdsvård byggnadsmaterialutställning och dess efterföljare	68
Hembygdsvården och vägarna	80
Boningshus och ekonomibyggnader på landsbygden.....	81
Yrkesutbildningsverksamheten	81

M E D D E L A N D E N :

Utredning rörande naturskyddet ..	19
Stockholm.....	19, 69
Stockholms län.....	19, 50, 69, 81
Uppsala län.....	19, 50
Södermanlands län	19, 42, 50, 69
Östergötlands län	20, 50, 69
Jönköpings län.....	21, 51, 69
Kronobergs län	21, 51, 82
Kalmar län	21, 52, 82
Gotlands län	21
Blekinge län.....	21, 42
Skåne	52, 69
Hallands län	21, 42, 53, 70, 82
Göteborgs och Bohus län.....	23, 54, 70
Dalsland.....	71
Västergötland	23, 53, 54, 71, 83
Värmlands län.....	23, 54, 83
Örebro län.....	23
Västmanlands län	72
Kopparbergs län.....	24, 54, 83
Gävleborgs län.....	24, 42, 55
Jämtlands län	25, 55, 72
Västernorrlands län	56

hårddragna filippik men ändå betingade av den allom och envar uppenbara väsensskillnaden mellan holländskt »heemschut» och svensk hembygdsvärd.

Ty det mottagande, som i samband med utställningen ägnades demonstrationen av vad vi i trängre bemärkelse kalla den svenska hembygdsrörelsen och dess anläggningar i form av hembygdsmuseer, forngårdar o. s. v., blev, det måste erkännas, en överraskning och i viss mån en besvikelse. På förhand hade man ju frestats tro, att just denna avdelning skulle röna livlig uppskattning, just därför att vi i o. m. den hade att bjuda på något tämligen unikt, något som i fråga om omfattning och intensitet saknar motsvarigheter utom Sveriges gränser, något som vi själva — och med all rätt — äro mycket stolta över. I detta hänseende blev emellertid uppmärksamheten, om än avgjort välvillig, dock på något vis lam och oförstående. Kort sagt: man begrep inte det fina i kråksången. Och sedan jag själv beretts tillfälle att få de inblickar i holländsk hembygdsvärd, för vilka ovan summariskt redogjorts, begrep jag, varför man inte begrep.

Det är nog närmast så, att holländaren och svensken, när det gäller begreppet hembygdsvärd, vända ryggen åt varandra, ha uppmärksamheten riktad åt var sitt håll. Den svenska hembygdsrörelsen är så gott som uteslutande tillbakablickande, den holländska är orienterad i nuet och ser mot framtiden.

För att rätt fatta grunden till denna artskillnad är det två förhållanden, som man särskilt måste hålla i minnet, nämligen dels övermåttet på väl bevarad gammaltidsmiljö i Holland, dels landets förhållandevis ringa rester av ursprunglig natur. »Det levande förflutna» spelar där en helt annan, kvantitativt oerhört mycket mera omfattande roll än hos oss. Och under det att Sverige, när allt kommer omkring, är ett land av väldiga naturdomäner med här och var inflikade, större eller mindre arealer, som kunna betecknas som kulturlandskap, så är Holland ett enda kulturlandskap med här och var utsparade, till omfånget mestadels skäligen begränsade naturreservat.

Kärleken till naturen — dynerna, ljunghedarna, bokskogarna m. fl. ännu jämförelsevis oberörda miljöer försvaras och vårdas numera med en nästan rörande pietet — och överflödet på kulturhistoriskt märkliga bebyggelse- o. a. relikter, vilka göra anläggandet av hembygdsmuseer i svensk bemärkelse till något skäligen överflödigt, ha givit den holländska hembygdsvärderna dess inriktning. »Schut uw heem!» — se där vad vi mena med hembygdsvärd, säga holländarna. Och jag måste — utan att därigenom vilja på minsta sätt förringa värdet av våra svenska in-

satser och arbetsmetoder — erkänna, att vad de hade att framvisa var imponerande, intresseväckande och i många fall efterföljansvärt. Men tacknämliigare och mera värd än alla berömvärda insatser från de hembygdsvårdande organisationernas sida fann jag dock till syvende og sist vara menige mans känsla av ansvar mot både forntid och framtid, det holländska folkets klart ådagalagda vilja att väl vårda och förvalta det rika arvet från generationer som gått före, liksom också att till de generationer som komma lämna det oskattbara arvet av en vacker och väl vårdad hembygd. En sådan hembygd, där på det förgångnas grund det nya och livsdugliga finner växtkraft i värdiga och välansade former, det är ett mera ovärderligt arv till kommande släktled än aldrig så många forngårdar. Ett *hem*, inte ett hembygdsmuseum — det är på det den holländska hembygdsvården går ut, och det är något i den tankegången, som det inte kan skada att också vi här hemma i Sverige ta fasta på.

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Hembygdsvården och vägarna.

Just nu pågår i vårt lands olika delar synnerligen omfattande vägarbeten och väganläggningar. Det är därvid möjligt, att kraven på en ur trafiksynpunkt fullt tillfredställande sträckning av vägarna kan komma i strid med hänsyn till natur- och kulturminnen i bygden. Allt för ofta ha därvid de ideella synpunkterna haft svårt att göra sig gällande. Detta beror måhända icke så mycket på vägbyggarnas bristande vilja att taga hänsyn till de ideella kraven som på en otillräcklig kännedom om vad dessa krav verkligen ha att betyda för den enskilde såväl som för samhället i sin helhet.

Samfundet för hembygdsvård har därför riktat en vädjan till samtliga vägstyrelser att vid vägomläggningar inom resp. arbetsområden i möjligaste mån icke blott tillgodose den moderna trafikteknikens utan även hembygdsvårdens, kulturminnesvårdens och naturskyddets krav och har preciserat sina önskemål i sådant avseende i nedanstående 8 punkter.

1. *Iakttagande av mjuk och vacker linjeföring vid vägens sträckning såväl i höjdsom planled.* Varken en måttlig stigning eller en svag kurva utgör numera någon nämnvärd olägenhet för trafiken. Enformighet bör undvikas, och en svagt buktande väg är att föredraga framför en linjerak.

2. *Tillvaratagande av de möjligheter att skapa nya skönhetsvärden, som en brobyggnad nästan alltid erbjuder.* Den moderna tekniken besitter möjligheter att i varje särskilt fall utan åsidosättande av ekonomiska hänsyn finna en estetiskt tilltalande lösning.

3. *Ernäende så vitt möjligt av fri och tilltalande utsikt från vägen.* Vinsten av en sådan motiverar fullt ut en förskjutning av vägen, även om anläggningen därigenom något försvåras.

4. *Skydd för och hänsyn till en säregen och vacker natur samt naturminnesmärken av alla slag.* Vägen bör i möjligaste mån höra samman med den natur, som den går fram igenom. Söndersprängning av naturliga bergspartier och uppläggning av höga val-lar bör undvikas.

5. *Skydd för och hänsyn till en säregen och gammal vacker bygd samt kulturminnesmärken av alla slag.* Vägen bör i möjligaste mån även höra samman med den bygd den genomgår och som den av ålder tillhört. Äldre vägar böra så litet som möjligt ändras till sitt huvudläge, och hänsyn bör tagas lika mycket till bygdernas liv som till genomgångstrafiken.

6. *Skydd för och, om så erfordras, fackmässig undersökning av de kulturminnen från olika tider, som påträffas.* Allt, som kan antagas vara av betydelse för bättre belysning av en gångens tids historia, bör omedelbart anmälas till kronobetjäningen eller kulturminnesvårdens företrädare i orten eller ock direkt till de centrala myndigheterna.

7. *Hänsyn till den befintliga och framtida bebyggelsen.* Redan befintlig bebyggelse, särskilt om den är av säregen art, bör skonas. Samtidigt bör tillses, att goda betingelser skapas för framtida bebyggelse vid vägar, där sådan kan förväntas.

8. *Hänsyn till vårt vägväsendes egen historia.* Äldre, tekniskt intressanta trafiksystem och anläggningar böra så vitt möjligt bibehållas. På de ställen, där de gamla vägsträckningarna äro särskilt lämpliga turistvägar, böra de bibehållas och även underhållas.

Boningshus och ekonomibyggnader på landsbygden.

Samfundet för hembygdsvård har tillsammans med Svenska arkitektföreningen

och Centralförbundet för socialt arbete hemställt hos Kungl. maj:t att erforderliga åtgärder måtte vidtagas för att uppförandet av boningshus och ekonomibyggnader på landsbygden, framförallt de, vartill statslån utgå, må främjas bland annat därigenom att råd och anvisningar, lämpliga typritningar och beskrivningar m. m. tillhandahållas de byggande och genom att övriga ritningar komma under nödig tekniskt sakkunnig granskning samt att säkerhet i övrigt vinnes för bästa möjliga användning av de för byggnadsverksamheten anslagna medlen. Åtgärder, som befinnas bäst ägnade att främja landsbygdens byggnads- och bostadsförhållanden i allmänhet, böra vidtagas. I skrivelsen föreslås, att dylikt kunde ske genom föranstaltande av en särskild utredning eller genom anknytning till någon av de pågående utredningarna inom bostads- och byggnadsväsendet.

Yrkesutbildningsverksamheten.

Samfundets för hembygdsvård byggmästarekskola på Hvilan börjar sin nionde årskurs den 9 januari 1935, och äro samtliga 18 platser belagda.

Under hösten ha trenne korta byggmästarekurser avhållits: på Strängnäs lantmannaskola (9 elever), på Umeå lantbruksskola (15 elever) och på Katrinebergs folkhögskola i Halland (14 elever).

För läsåret 1934—1935 har anhållan inkommit, att kurser måtte avhållas i Skaraborgs, Östergötlands och Gotlands län.

M E D D E L A N D E N

Stockholms län

HEMBYGDSGÅRD I RIALA. Ett antal intresserade Rialabor har inköpt en hundraårig byggnad för att inreda densamma till hembygdsgård. Konstituerande samman-

träde med delägarna har ägt rum och till styrelse utsågos: pastor Nordberg, ordförande, herr Ejnar Larsson, Ekeby, hemmansägare Georg Andersson, Snåret, samt kyrkvårdarna Joh. Andersson, Enby, och G. Leander, Ekeby.

Kronobergs län

HOVMANTORPS HEMBYGDSFÖRENING bildades vid sammanträde i oktober månad. Till styrelse utsågos: herr Josef Brandting, herr I. Kranz, skräddarmästare C. Sjöstedt, herr C. O. Karlsson samt stud. F. Andersson.

Kalmar län

RAUKBILDNINGARNA VID BYRUMS SANDVIK PÅ ÖLAND böra skyddas. Länsstyrelsen i Kalmar län har hos vetenskapsakademien hemställt, att åtgärder måtte vidtagas för att de märkliga raukbildningarna vid Byrums Sandvik skyddas.

Raukområdet är beläget på mark, som vid år 1873 fastställt laga skifte på det s. k. Missalvaret undantogs såsom gemensamt för de fastigheter inom Byrums by, som icke tillhörde k. maj:t och kronan. Området ansluter sig i norr till den s. k. Byrums Sandvik, en av de bästa och mest omtyckta bad- och campingplatserna på Öland. Dessa båda områden utgöra tillsammans en av öns största sevärdheter. Emellertid hava på sistone förhållanden skapats, som utgöra en allvarlig fara för att raukbildningarna komma att förstöras eller i varje fall göras otillgängliga för allmänheten. Sedan nämligen ett pensionat uppförts strax öster om den nordligaste delen av raukområdet, har försäljningen av ett flertal lägenheter söder därom skett på så sätt att raukområdet från öster till väster delats i smala, 25 å 30 meter breda remsor med olika ägare. Området, som förut varit en byallmänning, dit vem som helst hade tillträde, komme sålunda i framtiden att kunna avstängas för allmänheten, varjämte anledning finnes antaga, att vissa lägenhetsägare av oförstånd komme att göra våld på dess säregna natur. Då nu tvenne av de skedda upplåtelseorna gjorts till föremål för avstyckning, har överlantmätaren ansett sig skyldig göra anmälan till länsstyrelsen för den åtgärd till skyddande av ifrågavarande naturmin-

nesmärken, vartill förhållandena må anses böra föranleda.

Länsstyrelsen framhåller i sin skrivelse till akademien, att nämnda raukbildningar utgöra ett av de märkligaste naturminnesmärkena på Öland, varför det ur naturskyddssynpunkt skulle vara synnerligen olyckligt, om de områden, där dessa bildningar äro belägna, skulle exploateras på sätt av överlantmätarens skrivelse synes framgå. Länsstyrelsen anser därför synnerligen angeläget, att åtgärder skyndsamt vidtagas för områdenas skyddande. Det synes, som om bästa utvägen härvid vore, att akademien jämlikt § 75 i lagen om expropriation hos k. maj:t gjorde framställning därom, att i skrivelsen omförmälda områden avsättas såsom naturminnesmärken.

Hallands län

NATURSKYDDET I HALLAND. Södra Hallands hembygdsförening har inköpt den gamla gårdsanläggningen Bollaltebygget i Knäreds socken för att bevara densamma som kulturminnesmärke och kommer att övertaga gården den 1 juli 1935. Dessutom är det föreningens förhoppning att kunna förvärva en del utmarker för att få helhetsintrycket av gården så fullständigt som möjligt och därigenom bevara något av den ursprungliga sydhalländska hednaturen.

Enslövs hembygdsförening har ingått med skrivelse till länsstyrelsen med begäran att berget Virsehätt jämte närmaste omgivning inom Virshult i Enslövs socken måtte fridlysas såsom naturminnesmärke. Jordägaren har ställt sig välvillig och förstående till föreningens strävan att söka bevara denna pärla av Hallands natur och medgivit fridlysningen. Detta område bör skyddas, dels emedan det är en av Hallands naturskönaste platser, dels emedan det har säregna berg- och klippformationer och dels emedan inom detsamma finnas intressanta kulturminnen och geologiska ytbildningar.

Virschatt höjer sig ur Sennanåns dalgång som ett fristående urbergsmassiv med nästan lodräta väggar. Genom förklyftning och frostsprängning ha massor av stenblock avskilts från bergväggarna och bilda nu vid bergets fot en grotesk anhopning av större och mindre hållar och klippstycken. På bergets väggar synas nischliknande grottor och här och var finnas rännor av växlande bredd och djup. En yppig vegetation bekläder bergets krön och sluttningar, och trädbeståndet utgöres i huvudsak av ek uppblandad med bok, en inom bygden fordom tämligen allmän men numera sällsynt skogstyp av växtgeografiskt intresse. Omgivningarna runt omkring berget äro även bevuxna av vackra skogsbestånd, bland vilka märkas ett par björkdungar, en talldunge och för övrigt blandskog hassel, björk, rönn och ek. Av geologiska bildningar finnas inom området ett par åsgropar och en ravin, och bland kulturminnen märkas lämningar av en förhistorisk bygdeborg jämte ett flertal s. k. odlingsrösen.

Västergötland

GRÄFSNÄSTRAKTENS HEMBYGDSFÖRENING har bildats vid sammanträde i september månad. Föreningens närmaste uppgift är att konservera Gräfsnäs slottsruin. Styrelsen består av sju medlemmar, två från Erska socken, två från St. Mellby och en från vardera Lagmansered, Magra och Långared. Till ordförande utsågs kyrkoherde G. Strandman, St. Mellby.

Värmlands län

NYA HEMBYGDSFÖRENINGAR. Holmedals hembygdsförening konstituerades vid sammanträde i november månad, varvid stadgeförslag antogs och styrelse utsågs, vilken senare består av: kyrkoherde Jacob Stake, Holmedal, And. Danielsson, Tvetet, Gustav Andersson, Gårdtveten, Nils Ohlson, Tängen, A. Bäcklund, Sehlen, Paul Nilsson, Mølnerud, och Robert Andersson, Grötnäs.

Redan för flera år sedan beslöts på ett möte i Stöllet, att man skulle bilda en hembygdsförening inom N. Ny, men den gången misslyckades detta. I september hölls ett nytt konstituerande sammanträde för samma ändamål och en tiomannakommitté tillsattes för att närmare utreda och undersöka möjligheterna för att nu starta denna förening.

Man planerar även en förening i Glava. Som hembygdsgränd hade man tänkt sig den gamla prästgården vid Stommen, vilken nu äges av Billeruds aktiebolag.

Kopparbergs län

BJÖRKALLÉN VID STORA TUNA KYRKA bör räddas. Svenska Naturskyddsföreningen uttalar i skrivelse till länsstyrelsen i Kopparbergs län sin anslutning till de av en deputation från Stora Tuna församling hos länsstyrelsen framförda önskemålen beträffande ifrågasatt vägomläggning vid Buskäker. Det planerade företaget, som har till syfte att bereda skenfri korsning mellan landsvägen och Södra Dalarnes järnväg, skulle komma att förorsaka svåra landskapliga ingrepp. Sålunda skulle t. ex. sänkningen av vägen medföra, att den vackra björkallén mellan Stora Tuna kyrka och Romnehed, raseras, varjämte den vidsträckta utsikten över Tunaslätten från den nuvarande vägbanan, skulle gå förlorad. Vidare anses den avloppsledning, som måste anordnas från vägporten och som skulle leda regnvattnet från skärningen och kringliggande områden ned i Frostbrunnsdalen, komma att innebära stor fara för den märkliga dalgången. Avloppsvattnet skulle nämligen kunna förorsaka riskfulla skärningar i dalens lösa jordlager. Dalen har hittills genom intresserat arbete i bygden skyddats och vårdats och det synes nödvändigt att betryggande anstalter vidtagas för att, i händelse detta vägarbete kommer till utförande, förhindra skadeverkningar genom avloppsvattnet.

INSÄND LITTERATUR

Lorentz Bolin: Studieplan i naturskydd. Jordbrukare-Ungdomens förbund. Stockholm 1934.

Carl Fries: I skogen. Nordisk Rotogra-vyr, Stockholm 1934.

Norsk folkemuseum. Beretning om virk-somheten 1933—34. XXXIX. Oslo 1934.

Gustaf Rydstedt: Häggenås hem-byggsbok. Östersund 1933.

Svenska kulturbilder. Ny följd del I och II. Red.: *Sigurd Erixon* och *Sigurd Wallin.* Skoglund's, Stockholm 1934.

Västra Värmlands fornminnesförening. Väg-ledning genom samlingarna i Arvika mu-seum. Arvika 1934.

Karl A. Östlind: Omkring Töck och Östen. Göteborg 1930.

Ariel. Tidskrift för folkligt studie- och bildningsarbete. Red.: *Justus Elge-skog.* 13. årg. Stockholm 1934.

Arkitekten. Meddelelser fra Akademisk Arkitektforening. Tidskrift for Arkitektur og dekorativ Kunst. Maanedshæfte. Aarg. XXXVI. Red.: *Willy Hansen.* Køben-havn 1934.

Arkitekten. Meddelelser fra Akademisk Arkitektforening. Tidskrift for Arkitektur og dekorativ Kunst. Ugehæfte. Aarg. XXXVI. Red.: *Willy Hansen.* Kø-benhavn 1934.

Budhavlen. Organ för Brages sektion för folklivsforskning och Institutet för Nor-disk Etnologi vid Abo akademi. Red.: *Gabriel Nikander.* Arg. XIII. Abo 1934.

Byggmästaren. Tidskrift för arkitektur och byggnadsteknik. Arkitektupplagan. Red.: *Nils Ahrbom.* Stockholm 1934.

Byggmästaren. Tidskrift för arkitektur och byggnadsteknik. Allm. upplagan. Red.: *Jerker Asplund.* Stockholm 1934.

Byggnadsvärlden. Tidskrift för allsidig byggnadskonst. Utg. av *H. Bönisch.* Stockholm 1934.

Form. Svenska slöjdföreningens tidskrift. Arg. XXX. Red.: *Gregor Paulsson.* Stockholm 1934.

Havekunst. Udg. for Norden af Dansk An-lægsgartnerforening i Samarbejde med Dansk Havearkitektforening, Det kgl. dan-ske Haveselskab og Föreningen Svenska Trädgårdsarkitekter. 15 Aarg. København 1934.

Hembygden. Utg. av Svenska ungdomsring-en för bygdekultur. Red.: *Hj. Gustavs-son.* 14. årg. Stockholm 1934.

Heemschut. Maandblad van den Bond Heemschut. Red.: *A. A. Kok.* 11. Jaarg. Amsterdam 1934.

Heimat. Vorarlberger Monatshefte herausg. von Vorarlberger Landesmuseum in Brengenz. 15. Jahrg. Innsbruck 1934.

Heimatschutz. Zeitschrift der schweizer. Vereinigung für Heimatschutz. Revue de la Ligue pour la Conservation de la Suisse pittoresque. Red.: *Albert Baur.* Jahrg. XXIX. Basel 1934.

J. U. F.-Bladet. Organ för jordbrukareungdomens förbund. Red.: *Sigurd Svens-son.* 14. årg. Stockholm 1934.

Kalender utg. av Svenska folkskolans vän-ner 1934. 49. årg. Red.: *Evert Ekroth.* Hälsingfors 1934.

Norra Allbo hembygdsförenings årsbok 1934. Moheda 1934.

Tidskrift för föreläsningsverksamheten. Red.: *Albert Sjöstrand.* X. årg. Ek-sjö, 1934.

AKTIEBOLAGET
SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET
LUND

UTFÖR ALLA SLAGS
BOKTRYCKERIARBETEN

FORT, VÄL OCH TILL BILLIGASTE PRISER

BEGÄR KOSTNADSFÖRSLAG

TEL. 275

HEMBYGDSVÄNNER

Ett gott medel att sprida kännedom om hembygden är VYKORT med avbildningar av fornminnen, naturminnesmärken och vackra utsikter. För Hembygdsföreningar särskilt att beakta, då utgivandet av sådana vykortsserier även lämnar ett gott ekonomiskt utbyte. Alla upplysningar, prov och pris lämnas beredvilligt på begäran.

AB MALMÖ LJUSTRYCKSANSALT
HIPPODRÖMPASSAGEN MALMÖ TEL. 4421. 8280

MARDELL

GRAVKONST

UTGIVEN AV

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Inledning av arkitekt Harald Wadsjö

Innehåller ett 100-tal avbildningar efter nykomponerade gravvårdar och 8 typalfabet med siffror samt dessutom över 150 avbildningar efter gamla gravvårdar, belysande traditionen på detta område. I en särskild avhandling, försedd med över 90 illustrationer, behandlar professor *Helge Kjellin* symboler och emblem å gamla gravvårdar.

Pris kr. 5

RITNINGAR TILL LANTMANNABYGGNADER

UTGIVEN AV

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Innehåller fullständiga ritningar, planer, genomskärningar och fasader till 16 gårdar för olika trakter av Sverige.

Pris kronor 12: —

För medlemmar i Samfundet vid direkt rekvisition hos Samfundets expedition kronor 9: —.